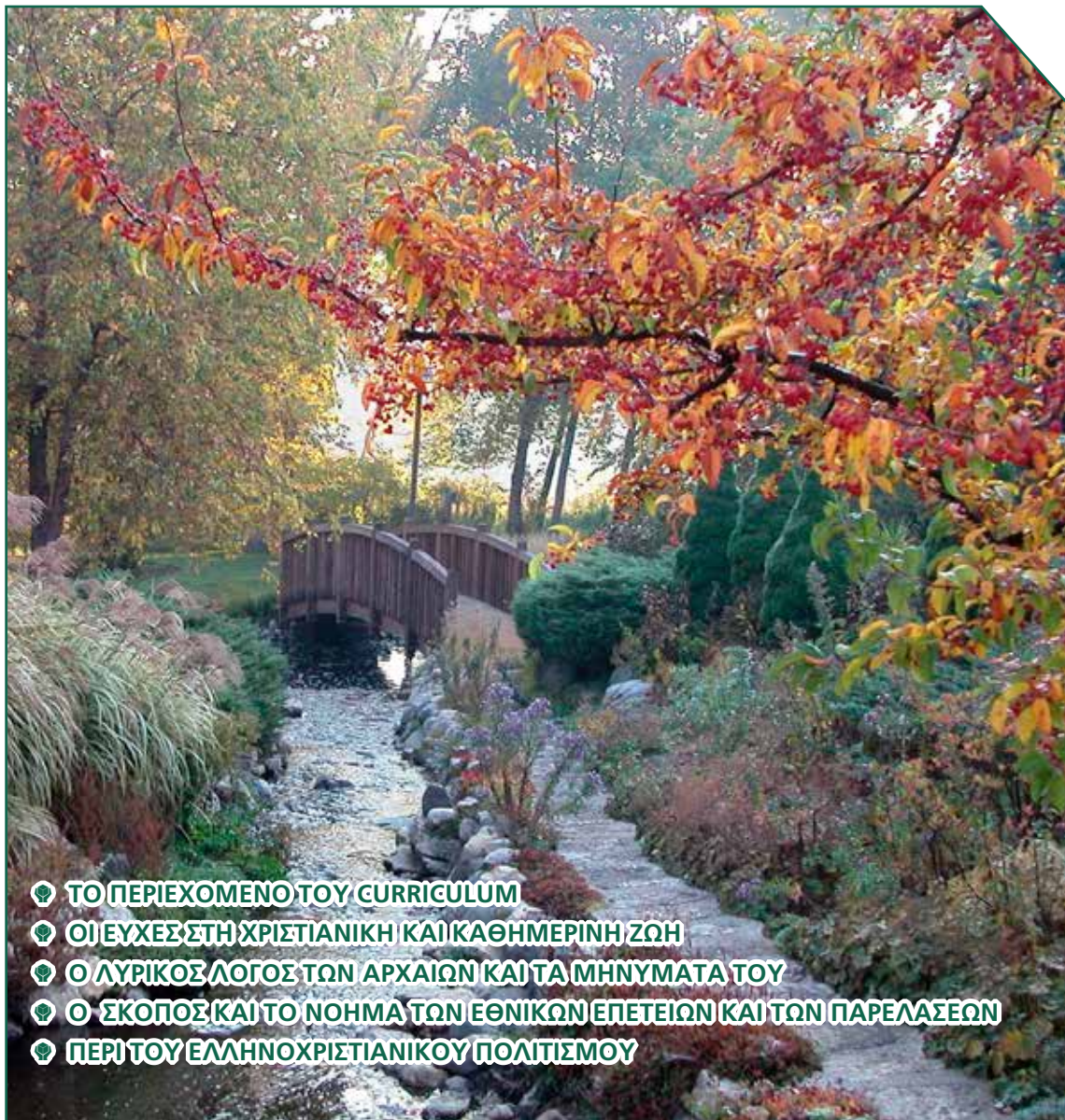

ΕΛΛΗΝΟΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ

Α Γ Ω Γ Η

ΔΙΜΗΝΙΑΙΟ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

- ❖ ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΟΥ CURRICULUM
- ❖ ΟΙ ΕΥΧΕΣ ΣΤΗ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΚΑΙ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ ΖΩΗ
- ❖ Ο ΛΥΡΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΚΑΙ ΤΑ ΜΗΝΥΜΑΤΑ ΤΟΥ
- ❖ Ο ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΝΟΗΜΑ ΤΩΝ ΕΘΝΙΚΩΝ ΕΠΕΤΕΙΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΑΡΕΛΑΣΕΩΝ
- ❖ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΟΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Περιεχόμενα

120

ΣΧΟΛΙΑ 117

ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΟΥ CURRICULUM

Τοῦ κ. Κων/νου Αλατόπουλου..... 120

**Ο ΛΥΡΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ
ΚΑΙ ΤΑ ΜΗΝΥΜΑΤΑ ΤΟΥ**

Τοῦ κ. Δημ. Ν. Παπαθανασόπουλου..... 124

**ΟΙ ΕΥΧΕΣ ΣΤΗ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ
ΚΑΙ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ ΜΑΣ ΖΩΗ**

Τοῦ κ. Παύλου Ἀθ. Παλούκα..... 131

**Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ «ΘΥΡΑΘΕΝ» ΚΑΙ «ΙΕΡΑ»
ΠΑΙΔΕΙΑ ΕΙΝΑΙ...**

Τοῦ Πρωτ. Δημητρίου Κωνσταντέλλου..... 137

**Ο ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΝΟΗΜΑ ΤΩΝ
ΕΘΝΙΚΩΝ ΕΠΕΤΕΙΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ
ΠΑΡΕΛΑΣΕΩΝ**

Τοῦ κ. Δημητρίου Μπράνη..... 139

ΠΕΤΡΑΔΙΑ ΓΙΑ ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

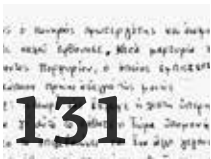
Τοῦ κ. Ἀθανασίου Ἰ. Αναστόπουλου..... 140

ΑΠΟ ΟΣΑ ΔΙΑΒΑΖΟΥΜΕ 142

**ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΟΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟΥ
ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ**..... 143

124

131

139

ΕΛΛΗΝΟΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΑΓΩΓΗ ΔΙΜΗΝΙΑΙΟ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

Όργανο τῆς Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐκπαιδευτικῶν Λειτουργῶν
Ἐγκριμένο ἀπό τό Ὑπουργεῖο Παιδείας, Ἀριθμός Ἐγκρ. 1717/15.2.1952
Ἰδρυτής: **Ἰ. Θ. Κολιτσάρας** (†1989)

Ἐκδότης - Ἰδιοκτῆτης: **Χ.Ε.Ε.Α.**

Καρύτση 14, 105 61 Ἀθήνα, Τηλ.-Fax: 210 32.27.100

Υπεύθυνος σύμφωνα μέ τό νόμο καί ἐπιμελητής ἐκδόσεως:

Ἰωάννης Μαρκότσας, Διαγόρα 35, 153 44 Γέρακας, Τηλ.: 210 66.12.399

Διευθύνεται ἀπό Συντακτική Ἐπιτροπή

Δημιουργικό - Ἐκτύπωση

«Λυχνία Α.Ε.»

Ἀνδραβίδας 7, 136 71 Χαμόμυλο Ἀχαρνῶν

Τ. 210 3410436, F. 210 3425967 • www.lychnia.com, info@lychnia.com

Τιμή τεύχους **1,50€**

Ἐτήσια συνδρομή: Ἐσωτερικοῦ-Κύπρου 10€, Ἐξωτερικοῦ 20€ • 25\$

Ἀθήνα - Ὀκτώβριος 2017

ΟΔΗΓΙΕΣ: Ἐπιστολές, συνεργασίες, ἐπιταγές, βιβλία καί ἄλλα ἔντυπα νά στέλνονται στό γραφεῖο
τῆς Χ.Ε.Ε.Α., Καρύτση 14, 10561 Ἀθήνα.

- Τό Γραφεῖο εἶναι ἀνοικτό κάθε ἐργασίμη ἡμέρα ἀπό 9 π.μ. ἕως 1 μ.μ.
- Τεύχη τοῦ περιοδικοῦ πωλοῦνται στό βιβλιοπωλεῖα τῆς «ΖΩΗΣ» στήν Ἀθήνα καί σέ ἄλλες ἐπαρχιακές πόλεις, καθώς καί στό γραφεῖο τῆς Χ.Ε.Ε.Α. στήν Ἀθήνα.
- Ἡ δημοσίευση τῶν ἄρθρων ἐγκρίνεται ἀπό τή Συντακτική Ἐπιτροπή. Μή δημοσιευμένα ἄρθρα δέν ἐπιστρέφονται. Ἡ Συντακτική Ἐπιτροπή διατηρεῖ τό δικαίωμα νά συντομεύει τά κείμενα ἢ νά δημοσιεύει τμηματικά τά μακρά κείμενα. Γι' αὐτό πρέπει τά ἀποστολλόμενα ἄρθρα νά μὴν υπερβαίνουν τίς 6-8 σελίδες. Στό περιοδικό δημοσιεύονται ἐργασίες σχετικές μέ θέματα Παιδαγωγικῆς καί Διδακτικῆς, ἄλλα καί μέ ἱστορικά ἢ ἄλλα ἐπίκαιρα θέματα. Ὅσοι θέλουν παρουσίαση τοῦ βιβλίου τους, παρακαλοῦνται νά ἀποστέλουν δύο ἀντίτυπα, ἓνα γιά ἀπλή ἀγγελία καί γιά τή βιβλιοθήκη τῆς Ἐνώσεως καί ἄλλο γιά τόν μέλλοντα νά κάμει τήν βιβλιοπαρουσίαση. Ἡ Συντακτική Ἐπιτροπή ἔχει τό δικαίωμα νά μὴν ἐγκρίνει τή δημοσίευση βιβλιοκρισιῶν γιά βιβλία ἄσχετα μέ τό περιεχόμενο καί τή γραμμή τοῦ περιοδικοῦ. Τήν εὐθύνη γιά τά δημοσιευμένα κείμενα φέρουν οἱ συγγραφεῖς τους.

Η ΗΘΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

«... Κανείς δέν ἀρνεῖται τήν ἀξίαν τῆς συστηματικῆς διατυπώσεως τῆς ἠθικῆς. Ἀλλά καί κανείς δέν ἠμπορεῖ νά ἀποδείξει, οὔτε καί λογικῶς νά πείσει, ὅτι μορφώνει αὐτή ὠλοκληρωμένους χαρακτήρας. «Μακρά πείρα - γράφει ὁ καθηγητής τῶν παιδαγωγικῶν Σπ. Καλλιάρης - κατέδειξε λαμπρῶς ὅτι ἄνευ θρησκείας ἠθική διδασκαλία, ἥν π.χ. ἐδίδαξαν οἱ νεοκαντιανοί, οἱ καλούμενοι θετικοί κ.λ.π. φιλόσοφοι, ἐναυάγησεν ὀριστικῶς ἐν τῇ πράξει. Αὐτοί δέ οὔτοι πολλάκις οἱ συγγράφωντες τοιαῦτα συστήματα ἠθικῆς, παραβαίνουν ἀσυστόλως τά ὑπ' αὐτῶν διδασκόμενα, ὡς ὀρθῶς λέγουν π.χ. ὁ Μ. Planck καί ὁ Η. Driesch».

*Ἰ. Θ. Κολιτσάρα
«Τό θεμέλιον τῆς
ἀγωγῆς»*

ΚΑΙ ΠΑΛΙ Η ΑΡΙΣΤΕΙΑ

Σέ συνέντευξή του σέ κυριακάτικη έφημερίδα, ό κ. ύπουργός Παιδείας, σύμφωνα μέ τήν άπομαγνητοφωνημένη άπάντησή του σέ έρώτηση «*Σημαιοφόρος μέ κλήρωση; άπαντά πολύ θόρυβος και σέ άπαράδεκτα ύψηλούς τόνους έγινε για τό θέμα. Δέν βλέπετε πώς ή μεγάλη πλειοψηφία τών μαθητών τών τελευταίων δύο τάξεων του Δημοτικού βαθμολογούνται μέ άριστα και γίνονται κληρώσεις έτσι κι αλλιώς. Αλλά και ή ισότιμη συμμετοχή του κάθε μαθητή στην κλήρωση, δείχνει και μία συγκεκριμένη αντίληψή μας για τόν σημαιοφόρο. Και στην συνέχεια έρωτώμενος επ' αútης τής άπαντήσεως Άρα διαφωνείτε μέ τήν ανάδειξη προτύπων μέ βάση τήν άριστεία; Η άριστεία είναι ρετινιά; άπαντά Είμαι ύπέρ τής έννοιας τής διάκρισης ή όποία ένέχει τό στοιχείο τής συλλογικότητας, ένέχει ή λογική πώς 'ή ομάδα μας διακρίνεται', ή άκόμα και τό 'ότι 'διακρίνομαι έγώ μέν, αλλά επειδή διακρίνεται μία συλλογικότητα'. Η άριστεία έχει ένα στοιχείο έντελώς προσωποπαγές και άτομικιστικό και σέ τελική άνάλυση καλλιεργεί τόν έγωισμό». Αútá σέ συνέντευξη στις 10 Σεπτεμβρίου 2017.*

ΙΣΟΤΙΜΙΑ!

Άν τά παραπάνω δέν τά έλεγε ύπουργός και μάλιστα Παιδείας, πολύ λίγο θά μäs άπασχολούσαν. Άκόμα και αν ήταν πρώην ύπουργός, μικρή σημασία θά είχαν. Τό ζήτημα είναι ότι είναι ό νυν ύπουργός, πού καθορίζει και καθοδηγεί εκπαιδευτικούς, μαθητές και ένα όλόκληρο ύπερσύστημα περίξ αυτών. Υπάρχει μία ξεκάθαρη στρε-

ψοδικία έπιχειρημάτων, και ένας άπροκάλυπτος άποπροσανατολισμός. Λόγου χάριν, δέν μπορείς άπό τή μία μεριά νά άναγνωρίζεις ότι έτσι κι αλλιώς γίνotan κλήρωση λόγω πολλών άριστούχων, και στή συνέχεια νά μιλάς για ισότιμη συμμετοχή του κάθε μαθητή στην κλήρωση, γεγονός πού δείχνει τή συγκεκριμένη αντίληψη τής πολιτικής ήγεσίας. Διπλαδή νά άναγνωρίζει ντε φάκτο και ντε γιούρε ότι ή έπίκληση τών πολλών άριστούχων ήταν προσχηματική, άφου ή άπόφαση ήταν νά παρακαμφθοϋν οι άριστοϋχοι. Η άποδοχή τής κλήρωσης για τούς άριστούχους έμπεριείχε τήν προϋπόθεση τής άριστείας. Η κατά τόν ύπουργό ισότιμη συμμετοχή όλων τών μαθητών, έμπεριέχει τήν άπέχθεια προς τήν άριστεία. Είναι λοιπόν τό ίδιο πράγμα; Και έπιπλέον, ύπάρχει νέα αντίληψη μετά άπό δύο σχεδόν αιώνες άποδοχής τής άριστείας για τό σημαιοφόρο, πού έχει πολιτική άποψη. Τί άλλο άραγε έχει άπομείνει μή πολιτικό και κομματικό στό σχολείο; Η νέα μαρξιστική αντίληψη, πού στην μόνη χώρα του κόσμου πού ευδοκιμεί, είναι ή χώρα μας, μηρυκάζει τίς παλιές θεωρίες τής ταξικής διάκρισης τών μαθητών. Παρόλο πού ή πραγματικότητα βοά, όταν στα περισσότερα σχολεία τής χώρας, οι άριστοι μαθητές προέρχονται κατά κανόνα άπό οικογένειες χαμηλόμισθων, χειρονακτών, υπαλλήλων κ.λπ., δημιουργείται ή έντύπωση ότι αυτοί πού άριστεύουν τό κάνουν εις βάρος άλλων και μάλιστα τούς άδικοϋν, άφου ή χρήση του έπιθέτου «ισότιμη» συμμετοχή, αφήνει νά έννοηθεί πώς οι άριστοι έχουν στερήσει ένα βασικό δικαίωμα τών μη άρίστων, μέ άποτέλεσμα νά χρειάζεται ή παρέμβαση τής πολιτείας για νά άποκατασταθεί ή «άδικία»!

ΑΡΙΣΤΕΥΟΥΜΕ ΣΥΛΛΟΓΙΚΑ;

Στήν δεύτερη ἐρώτηση ἡ ἀπάντηση πού ἔχει δοθεῖ, ἔχει χαρακτῆρα ἠθικοφιλοσοφικό. Μόνο πού δέν γνωρίζουμε ποιά φιλοσοφική καί ἠθική θεωρία ἀκολουθεῖ. Διλαδή, ἂν διαβάζουμε σωστά καί ἂν ἀποδόθηκαν τά λεχθέντα σωστά, ἕνας/μία ἀριστοῦχος μαθητής/τρια, πρέπει νά εὐχαριστεῖ τούς μέτριους καί ἀδιάφορους συμμαθητές τῆς τάξης, ἀκόμα καί τούς ἐξ αὐτῶν ἀρίστους, γιατί τόν βοήθησαν νά διακριθεῖ. Καί γιά μέν τούς ἀρίστους, τό ἀντιλαμβανόμαστε. Ἡ εὐγενής ἢ σκληρή ἀμιλλα μεταξύ συμμαθητῶν, συντελεῖ ὥστε κάποιος/α νά ξεπερνάει τόν ἑαυτό του/της, καί νά «τερματίζει» πρῶτος/η. Ἄν αὐτό θέλει νά πεῖ ὁ ὑπουργός, ἀντιφάσκει μέ τόν ἑαυτό του, ἀφοῦ δέν βάζει στήν κλήρωση μόνο τούς ἀρίστους. Γι' αὐτό ἐπισημαίνουμε τό ὅτι ἡ εὐχαριστία πρέπει νά ἀναφέρεται καί στούς μὴ ἀρίστους. Γιατί αὐτούς καθιστᾶ ὁμότιμους. Γι' αὐτό τό λόγο καί τούς τοποθετεῖ στήν κοινή κληρωτίδα. Ὡς συνέπεια, πάντα στήν παραπάνω θεωρία, ἡ ἀντίληψη τῆς προσωποπαγοῦς αἰρεσίαις πού καλλιεργεῖ τόν ἐγωισμό, δέν θά ἀκουγόταν οὔτε στά ἐνδότερα ἐξομολογητηρίου. Ἀκούγονται ὅμως σέ πολιτική ἀνάλυση. Καί αὐτό τό καθιστᾶ ἀκόμα πιό περίεργο.

ΑΠΩΛΕΙΑ .....

Πληροφορηθήκαμε ἀπό τίς ἐφημερίδες, τό θάνατο τοῦ ἐπί 35 σχεδόν χρόνια Διευθυντῆ τοῦ ἱστορικοῦ Ζωγραφείου Λυκείου τῆς Κωνσταντινούπολης. Ὁ Δημήτριος Φραγκόπουλος, σέ περίόδους ἰδιαίτερα δύσκολες γιά τόν Ἑλληνισμό τῆς Βασιλεύουσας τῶν Πόλεων, κάτω ἀπό ἀφόρητες πιέσεις καί τόν ἐξανδραποδισμό τῶν Ἑλλήνων τῆς Πόλης, ἀγωνίστηκε νά περισώσει ὅ,τι ἦταν δυνατόν νά σωθεῖ. Μέ ἥρωϊκό φρόνημα, προσπάθησε νά ἀνταπεξέλθει

στό μέτρο τοῦ ἀνθρωπίνως δυνατοῦ, καί νά κρατήσῃ ἀνοιχτό τό φῶς τοῦ φάρου τῆς μνημειώδους Σχολῆς τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἡ ἔπαλξη αὐτή, πρέπει μόνο καί μόνο γιά ἱστορικούς λόγους, νά διατηρηθεῖ μέ κάθε τρόπο. Ἡ σημειολογία εἶναι σημαντικότερη τῶν οἰκονομικῶν δεδομένων τῆς μητέρας πατρίδας, γιατί παρατηροῦμε τήν τάση νά κλείσουν Σχολεῖα γιά λόγους δημοσιονομικούς. Γνωρίζουμε ὅμως, ὅτι ἀκόμα καί κατά τά χρόνια τῆς πικρῆς δουλείας, τό πρῶτο πράγμα πού ἐνδιέφερε τούς Ἕλληνες, ἦταν νά διατηροῦν τά Σχολεῖα, καί νά ἰδρύνουν ὅπου μποροῦν Σχολεῖα, χωρίς νά προτάσσουν τό κόστος. Θά τολμούσαμε νά ποῦμε, ὅτι διάφορες ΜΚΟ πού δαπανοῦν χρήματα γιά τήν κατανόηση τοῦ φύλου, μποροῦν νά καταργηθοῦν χωρίς πολύ σκέψη, καί τά χρήματα νά διοχετευθοῦν στήν διατήρηση τῶν Σχολείων ὅπως στήν Πόλη ἢ στή Γερμανία, ὅπου ὁ τοπικός πληθυσμός ἀδυνατεῖ νά χρηματοδοτεῖ τά Σχολεῖα.

ΓΑΜΟΙ ΟΜΟΦΥΛΟΦΙΛΩΝ ΣΤΗ ΓΕΡΜΑΝΙΑ

Κατά τή διάρκεια τοῦ καλοκαιριοῦ, τό γερμανικό κοινοβούλιο, κατόπιν προτάσεως νόμου ἀπό τό Σοσιαλιστικό Κόμμα (SPD) τῆς Γερμανίας, ψήφισε μέ μεγάλη διαφορά τή νομιμοποίηση τοῦ γάμου μεταξύ προσώπων τοῦ ἰδίου φύλου. Φυσικά, ἡ καγκελάριος ἔδωσε τήν «ἐγκρισή» της γιά νά τεθεῖ πρὸς συζήτηση ἡ πρόταση, ὅπως καί στή συνέχεια οἱ βουλευτές τοῦ Κόμματός της νά ψηφίσουν «κατά συνείδησιν». Τώρα τί εἶδους συνείδηση εἶναι αὐτή πού βουλευτές Κομμάτων μέ τίτλο «Χριστιανοδημοκρατική Ἐνωση» (CDU) καί «Χριστιανοκοινωνική Ἐνωση» (CSU) νά ψηφίζουν γάμο μεταξύ ἀτόμων τοῦ ἰδίου φύλου εἶναι ἐρώτημα πού δέν ἔχει εὐκόλη ἀπάντηση.

Τό ἄλλο περίεργο εἶναι ἡ ἐπιθυμία πολιτικῶν κομμάτων ὅπως τοῦ Σοσιαλιστικοῦ

Κόμματος, νά αποκομίσει ψυχία ποσοστῶν στό ἐκλογικό σῶμα, παίζοντας μέ θέματα πού χιλιετίες ἀποτελοῦσαν ἀντικείμενο σεβασμοῦ στίς ἀνθρώπινες κοινωνίες. Ὁ εὐτελισμός καί ἡ διαστροφή τῶν μεγάλων αὐτῶν ζητημάτων, δέν πρόκειται νά βονθῆσει τίς ἀνθρώπινες κοινωνίες, ἰδίως στόν λεγόμενο Δυτικό κόσμο. Προξενεῖ δέ μεγαλύτερη κατάπληξη τό γεγονός, τό ὅποιο θά τό διερευνήσουμε ὡς πρός τήν ἀλήθειά του, ὅτι στήν εἰσήγηση τοῦ SPD, τό βασικό ἐπιχείρημα ἦταν ὅτι ὁ νόμος πού ἀναφέρεται στό γάμο, δέν ἀναφέρει διάκριση φύλου τῶν τελούντων αὐτόν.

Ἡ κατάπληξη δέ ἐπιτείνεται, γιατί ἡ Γερμανία, εἶναι χώρα πού ἔχει ἐδῶ καί αἰῶνες, ἡγετική θέση στήν νομική ἐπιστήμη. Ὅπωςδήποτε, στό βασικό θεωρητικό μάθημα τῆς νομικῆς, τό Ρωμαϊκό Δίκαιο καί ὁ πρωτοετής φοιτητής διδάσκεται καί θυμᾶται τόν ὄρισμό τοῦ

Ρωμαίου νομομαθοῦς Μοδεστίνου (3ος αἰ.μ.Χ) πού ἐπικράτησε στήν νομική ἐπιστήμη στήν Εὐρώπη ἐδῶ καί αἰῶνες : «γάμος καλεῖται ἔνωσις ἀνδρός καί γυναικός, συγκλήρωσις τοῦ βίου παντός, θείου τε καί ἀνθρωπίνου δικαίου κοινωνία» (nuptiae sunt coniunctio maris et feminae, et consortium omnis vitae, divini et humani iuris communications). Ἔτσι, διέγραψαν αἰῶνες νομικῆς σκέψης, σκέψης πού οἰκοδόμησε τόν δικαϊκό μας πολιτισμό, πού ἀπέτελεσε τόν ἀκρογωνιαῖο λίθο τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ μαζί μέ τήν ἑλληνική φιλοσοφία καί στή συνέχεια τόν Χριστιανισμό, πού ἀπέτελεσε τήν ἀπόλυτη ἀλήθεια ἐπί τῆς ὁποίας δοκιμάστηκαν καί ἐπιβίωσαν λαοί καί ἔθνη, μόνο καί μόνο γιά νά μή χαλάσουν τό χατήρι μιᾶς συγκεκριμένης ὁμάδας. Ἡ Εὐρώπη, ὁ πολιτισμός της ἀλλά καί ἡ Γερμανία ἄξιζαν κάτι καλύτερο.

«Ὅπου γάρ γέροντες εἰσιν ἀναίσχυντοι ἐνταῦθα ἀνάγκη τοὺς νέους ἀναιδεστάτους εἶναι»

(Πλούταρχος, Περί παίδων ἀγωγῆς)

«Διά τοῦτο ἡμῖν αἱ πόλεις εἰσὶ διεφθαρμέναι, ὅτι πονηροὶ τῆς νεότητός εἰσι διδάσκαλοι»

(ἁγ. Ἰω. Χρυσόστομος, Περί τῆς Ἄννης, P.G. 54, 661)

Ἐπενθυμίζουμε στοὺς συνδρομητές καί συνδρομήτριες τοῦ περιοδικοῦ μας, τήν οἰκονομική μας στενότητα. Παρακαλοῦμε δέ γιά τήν κατά τό δυνατόν καταβολή τῶν συνδρομῶν στά κατά τόπους

βιβλιοπωλεῖα τῆς «ΖΩΗΣ» ἢ στοὺς ἀντιπροσώπους.

Ἄν ἡ συνδρομή καταβληθεῖ μέσω ἠλεκτρονικῆς πληρωμῆς νά σημειώνεται τό ὄνομα τοῦ συνδρομητῆ.

Τό IBAN γιά τραπεζικὴ πληρωμὴ (Τράπεζα Eurobank) εἶναι:

GR 8002602010000930100366731

ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΟΥ CURRICULUM

Του κ. Κων/νου Αλατόπουλου, Καθηγητή Πανεπιστημίου

Τό γραπτό (written) συγκεκριμένο Curriculum περιέχει τά παρακάτω στοιχεία:

1. Γενικούς Σκοπούς
2. Ειδικούς Στόχους
3. Τό «τί» τῆς διδασκαλίας, δηλαδή ἡ ὕλη
4. Τό «πῶς» θά διδαχθεῖ ἡ ὕλη αὐτή, δηλαδή ἡ Μέθοδος
5. Τό τί «μέσα» διδασκαλίας θά χρησιμοποιηθοῦν, καί
6. Ἀξιολόγηση τοῦ ἔργου βραχυπρόθεσμα καί μακροπρόθεσμα.

***

1) Οἱ **Γενικοί Σκοποί** εἶναι αὐτοί πού ἀναφέρονται στό γράμμα τοῦ Νόμου γιά κάθε βαθμίδα ἐκπαιδύσεως. Π.χ. γιά τό Νηπιαγωγεῖο «ἡ ἀνάπτυξη τῶν γνωστικῶν, συναισθηματικῶν, κινητικῶν, καλλιτεχνικῶν, κοινωνικῶν πλευρῶν τῆς προσωπικότητος τοῦ νηπίου»^{*}. Κάτι παρόμοιο γιά τά παιδιά τοῦ δημοτικοῦ μέ ἔμφαση στά «3R» reading, writing καί arithmic, ἥτοι ἀνάγνωση, γραφή καί ἀριθμητική, σὺν τὴν ἀνάπτυξη τῶν νοητικῶν, σωματικῶν, συναισθηματικῶν, κοινωνικῶν καί καλλιτεχνικῶν δεξιοτήτων τους. Ἐπιπροσθέτως τῆ μεταλαμπάδευση τῶν πολιτιστικῶν ἀγαθῶν, μέσω τοῦ γλωσσικοῦ, ἱστορικοῦ, θρησκευτικοῦ μαθήματος (τά λεγόμενα καί φρονηματιστικά μαθήματα) ἐπειδὴ ἐπιδρῶν ἐπὶ τοῦ φρονήματος καί τοῦ ἥθους τῶν μαθητῶν) καθώς καί στοιχεῖα τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν (φυσικῆς, χημείας, μαθηματικῶν, Γεωγραφίας) Γυμναστικῆς καί Καλλιτεχνικῶν.

* Οἱ ἀριθμοί παραπέμπουν στά βιβλία τῆς βιβλιογραφίας στό τέλος τοῦ ἀρθροῦ.

Γενικοί Σκοποί τῆς Δευτεροβάθμιας ἐκπαίδευσης εἶναι τά ἀνωτέρω ἀλλά σέ βαθύτερη γνώση, πάλι μέ ἀπώτερο σκοπό τὴν ὀλόπλευρη ἀνάπτυξη τῆς προσωπικότητος τῶν μαθητῶν.

Οἱ Σκοποί τῆς τριτοβάθμιας ἐκπαίδευσης διαφοροποιοῦνται ὡς πρὸς τὸν ἐπιστημονικό κλάδο πού ἐπιθυμεῖ νά σπουδάσει καθεὶς π.χ. Νομική, Θεολογία, Μαθηματικά, Μηχανική, Φυσική, Χημεία, Ἱατρική, Κοινωνιολογία, Παιδαγωγική, πού στοχεύει στὴν παροχή ἐπιστημονικῶν γνώσεων γιά τὴν πλήρη καί ὀλοκληρωμένη κατάρτιση, ὥστε οἱ φοιτητές νά γίνουν εἰδικευμένοι πλέον ἐπιστήμονες, σέ μία ἀπὸ τίς ἀνωτέρω ἐπιστῆμες.

2) **Εἰδικοί Στόχοι**: Αὐτοὶ χαρακτηρίζουν ἕνα ἕκαστο τῶν διδασκομένων μαθημάτων γενικά καί γιά κάθε ὥρα διδασκαλίας (**ὠριαία**). Ὅπως ἔλεγε κι ὁ Ἀντώνης Τσίριμπαρ στὴν Εἰδική Διδακτική τῶν μαθημάτων τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου «Ποτέ μὴ μπεῖς σέ τάξη νά διδάξεις, ἂν δέν ἔχεις **ἕνα συγκεκριμένο εἰδικό** στόχο». Αὐτός ὁ Στόχος σέ βοηθᾶ νά συγκεντρώσεις τὴν προσοχή σου τὴν ὥρα τῆς διδασκαλίας στό συγκεκριμένο μαθησιακό ἀντικείμενο, γιά νά μὴν ξεφεύγεις καί πελαγοδρομεῖς σέ ἄσχετα στοιχεῖα ὡς πρὸς τό διδασκόμενο μάθημα τῆς ὥρας ἐκείνης.

Οἱ ἀναλυτές τοῦ διδακτικοῦ ἔργου κατέληξαν στὴν διαπίστωση ὅτι σέ κάθε διδακτικὴ ὥρα διδάσκουμε τέσσερα πράγματα:

α) **Ἐννοιες** (words) λέξεις, ὀρισμούς, κανόνες, περιγραφές,

β) **Δεξιότητες** (skills) πῶς ὁ μαθητὴς νά διαβάζει, νά γράφει, νά λύνει προβλήματα, νά ζωγραφίζει, νά τραγουδᾷ νά χορεύει, νά

γυμνάζεται, ή στην τριτοβάθμια να άγορευεί, να διδάσκει, να χειρουργεί - ό φοιτητής της νομικής, παιδαγωγικής, ιατρικής κ.τ.λ.

γ) **Έμπειρίες** (experiences) π.χ. τί είναι **ξινό**, μέ τό να δώσουμε στά νήπια να δοκιμάζουν **λεμόνι**. Τά παιδιά του δημοτικού να έπισκεφθούν τήν Ακρόπολη, να παρακολουθήσουν μία Θεία Λειτουργία ή να έπισκεφθούν ένα μουσειό ύστερα από σχετική διδασκαλία στην τάξη. Όμοίως οί μέλλοντες δάσκαλοι να παρακολουθήσουν μία ύποδειγματική διδασκαλία ή και να διδάξουν οί ίδιοι, και οί φοιτητές της ιατρικής να παρακολουθήσουν μία έπίδεση ενός τραύματος κ.λπ. Τέλος,

δ) **Στάσεις** (attitudes) άπέναντι στους συμμαθητές, στους άλλους άνθρώπους και ιδιαίτερα στους πελάτες και άσθενείς τους οί μέλλοντες δικηγόροι και οί γιατροί. Τέλος, στάσεις άπέναντι στους θεσμούς: οικογένεια, πατρίδα, Έκκλησία, Κράτος, Νόμος.

Αυτά συνοψίζονται μέ τά άρχικά «Ε», Έννοιες, Δεξιότητες, Έμπειρίες, Στάσεις στην μνημονική λέξη ΕΔΕΣ πού ό κάθε διδάσκων όφείλει να έχει κατά νοϋ, για να τά προσφέρει μέ ιδιαίτερη έμφαση σε κάθε μάθημα.

3) **Τό «τί»** θά διδαχθεί, δηλαδή ή **ΥΛΗ** των επί μέρους μαθημάτων.

Τά μαθήματα, ή ύλη άποτελούν τό συγκεκριμένο περιεχόμενο ενός έκάστου μαθήματος (Formal Curriculum) και κατά τήν άποψη των περισσότερων παιδαγωγών αυτό καθορίζεται και προέρχεται από τήν κουλτούρα και τό κοινωνικό πολιτισμικό περιβάλλον του μαθητή. Δηλαδή ξεκινάμε από τίς άμεσες έμπειρίες του παιδιού, πού βιώνει στην οικογένεια, γειτονία, χωριό, πόλη, μέ βάση από τά γνωστά στα άγνωστα, πάντοτε μέ τό κριτήριο της έγγύτητας (proximity) προς τό παιδί.

Ό Paul Hirst^{4α}, καθηγητής του Πανεπιστημίου του Λονδίνου (Institute of Education) και του Cambridge μās προσφέρει ένα μοντέλο έπιλογής της ύλης από τήν Κουλτούρα του μαθητή μέ **τρία βασικά έρωτήματα**:

1) **Άξίζει** αυτό πού θά επιλέξουμε για τό παιδί-μαθητή; Θά του είναι χρήσιμο στην ζωή του άργότερα; Θά τό βοηθήσει να κατανοήσει τό άμεσο και ευρύτερο περιβάλλον πού ζει και κινείται; Αυτό τό ονομάζει **Φιλοσοφικό** Κριτήριο (Philosophical).

2) Τό δεύτερο έρώτημα-κριτήριο έπιλογής της ύλης, πάντοτε κατά τον P. Hirst⁴, είναι τό **Κοινωνικό**, δηλαδή, αυτό πού έπιλέγουμε έχει σχέση μέ τον άμεσο κοινωνικό περίγυρο του παιδιού; Θά τό δεί σαν άντικείμενο π.χ. Έκκλησία, θά τ' άκούσει σαν λόγο, π.χ. «Χριστός Άνέστη», «γεια σου»; Θά τό **βιώσει** σαν γεγονός, σαν γιορτή, πανηγύρι στην καθημερινή ζωή του, δηλαδή έχει σχέση άμεσα μέ τό περιβάλλον του παιδιού;

Έδώ είναι πού οί συντάκτες του «νέου» ΠΣ (προγράμματος σπουδών) για τό μάθημα των Θρησκευτικών (ΜτΘ) έκαναν τό τραγικό λάθος να προσφέρουν ύλικό Πολυθρησκείας στα παιδιά του Δημοτικού, πού δέν έχουν καμμία προσλαμβάνουσα προηγούμενη **έμπειρία** επί της όποίας να κτίσουν τή νέα γνώση (Συνειρμικά). Ποιό παιδί θά βγει έξω από τό σπίτι του και θά δεί βουδιστική παγόδα ή θ' άκούσει ή θά διαβάσει έβραϊκές ή ισλαμικές προσευχές-έκφράσεις; Αυτές είναι πράξεις όπαδών της νέας τάξης πραγμάτων πού είναι έντελώς **άντιπαιδαγωγικές** και **άντιψυχολογικές** και όδηγούν τους Έλληνες όρθοδόξους μαθητές, μέ μαθηματική ακρίβεια σε σύγχυση θρησκευτική^{7, 6} και άποδυνάμωση της πίστεως^{3, 6} όπως ειδικοί έρευνητές απέδειξαν έμπράκτως.

Τό τρίτο έξ ίσου σπουδαίο έρώτημα-κριτήριο είναι τό **Ψυχολογικό** (Psychological) δηλαδή, τό έκλεγέν γνωστικό ύλικό ανταποκρίνεται στο συγκεκριμένο αναπτυξιακό επίπεδο του μαθητή και στις γνωστικές ικανότητές του, και τά διαφέροντά του;

Ό Jean Piaget έτόνισε και απέδειξε ότι τά παιδιά του Δημοτικού Σχολείου (6-12) έτών είναι σε θέση να μάθουν βάσει των συγκεκριμένων στοιχείων (concrete operations) γιατί ή βιωματική μάθηση σ' αυτές τίς ηλικίες άπαιτεί έπαφή μέ τά πράγματα και όχι

μέ αγνωστες αφηρημένες έννοιες και ιδέες². Δυστυχώς, άσχετοι παιδαγωγικώς οι συγγραφείς του «νέου» ΠΣ του μαθήματος τών Θρησκευτικών προσφέρουν άσχετο και άχρηστο ύλικό στά παιδιά του Δημοτικού⁶. Ποιός τούς εΐπε ότι ο μέσος Έλληνας ορθόδοξος γονέας επιθυμεί τήν άρση τής «ορθόδοξης μονοφωνίας» (όπως οι ίδιοι ισχυρίζονται) και τήν εφαρμογή τής Πολυθρησκείας; Έκαναν οι ίδιοι ή άλλοι έπιστήμονες σχετική έρευνα έθνικής έμβέλειας, από τήν όποία, νά προκύπτει τέτοια επιθυμία; Πιστεύουμε, ότι προέβησαν σ' αυτό τό έγχείρημα, στήν αρχή δΐθεν πειραματικά και κατόπιν, αφού «συνέπεσε» και τό κατάλληλο πολιτικό κλίμα, έπεδίωξαν νά εφαρμόσουν στά έλληνικά ορθόδοξα σχολεία, αυθαίρετα, χωρίς νά συμφωνεί ή εκκλησία, ο έπιστημονικός κλάδος και οι Γονείς, τήν πανθρησκεία και ιδεολογικά πρότυπα ξένα προς τίς διατάξεις του ισχύοντος Συντάγματος και τής Έλληνικής Πράξης.

Ό Denis Lawton⁵ έπιγραμματικά έπισημαίνει ότι σέ «ριζοσπαστικά» Curricula ύπάρχει κεκαλυμμένη ιδεολογία (ideologie in disguise). Ό ΟΛΜΕ μάλιστα στήν τοποθέτησή της, αναφέρει χαρακτηριστικά ότι τό «νέο» ΠΣ του μαθήματος τών Θρησκευτικών «έγράφη στό γόνατο» κι άφησε νά νοηθεί ότι ύπΐρξαν κι άλλα κίνητρα (alteria motives) καθώς και άλλες ιδεολογικές επιδιώξεις^{5,6,9}.

Κατά τόν Paul Hirst⁴ ώς ένα ισορροπημένο Curriculum γιά τό δημοτικό θεωρείται αυτό πού περιέχει: Γλώσσα, Λογοτεχνία, Ίστορία, Θρησκευτικά, Μαθηματικά, Καλλιτεχνικά, Θέατρο και Τραγούδι, Γυμναστική και τέλος Φυσική και Χημεία σέ άπλό κατώτερο επίπεδο. Ό σπειροειδής επιλογή διαταξικής ύλης μās οδηγεί στήν επιλογή τής ύλης του Γυμνασίου και Λυκείου από τήν αρχική του Δημοτικού μέ βαθύτερο έπιστημονικό περιεχόμενο και σέ μεγαλύτερη έκταση.

4) Τό «πώς» θά διδαχθεί τό «τί» (Μέθοδος διδασκαλίας)

Τό «διδάσκειν» είναι ή τέχνη, δεξιότητα,

αρετή, χάρισμα του δασκάλου, σ' όποιαδήποτε βαθμίδα κι αν διδάσκει κάποιος. Μιλάει όλόκληρος: μέ τό πρόσωπό του, τό σώμα του, τίς χειρονομίες του, τή φωνή του, τά μάτια του. Ό διδασκαλία είναι ένα όλοκληρωτικό δόσιμο μία προσφορά όχι μόνο γνώσεων, αλλά και ένθουσιασμού, αγάπης, σεβασμού προς τούς ακούοντες. Αυτό είναι ο δημοκρατικός δάσκαλος πού τό έργο του έχει άπήχηση.

Ό διδάσκων γνωρίζει, όχι μόνο τό «τί», τήν ύλη, αλλά και τό γνωστικό επίπεδο τών μαθητών του. Έτσι έπινοεί, σαν άλλος μάεστρος, σκηνοθέτης, καλλιτέχνης, τόν **τρόπο** μέ τόν όποιο θά μεταδώσει αυτή τήν ύλη του συγκεκριμένου γνωστικού αντικειμένου στους μαθητές του. Ξέρει πώς νά έγείρει τό ενδιαφέρον και τήν προσοχή τών μαθητών του, επιλέγει από πού θ' αρχίσει και πού θά τελειώσει, ποιά **μέθοδο** κατά τήν κρίση του θά υίοθετήσει π.χ. γιά τήν ανάγνωση, τήν αναλυτικοσυνθετική, τήν ενιαία συγκεντρωτική και γιά τ' άλλα αντικείμενα: δεικτική, περιγραφική, έρευνητική, πειραματική, βιωματική. Δέν περιορίζεται σ' αυτό πού λέει τό βιβλίο του δασκάλου, χωρίς βέβαια νά τό άγνοεί, σχεδιάζει και μόνος του, άποφασίζει τό «πώς», αυτενεργώντας και εφαρμόζοντας τήν κατάλληλη μέθοδο γιά νά διδάξει τό συγκεκριμένο γνωστικό αντικείμενο. Αποφεύγει τήν μονοτονία έναρξης τής διδασκαλίας (Αφόρμηση) και επιλέγει σημεία πού ξυπνούν τό ενδιαφέρον και τήν προσοχή τών μαθητών είτε μέ τόν λόγο, είτε μέ συγκεκριμένες πρακτικές δραστηριότητες: **Δραματοποίηση** π.χ. ενός παραμυθιού, μιάς παραβολής, π.χ. του άσώτου, άπαγγελία ποιημάτων, ζωγραφική, κατασκευές, χορό, τραγούδι. Μέ όλα αυτά μās δείχνουν τά παιδιά τί απέκόμισαν από τή διδασκαλία και τί βίωσαν. Όλα αυτά γιά τούς παιδαγωγούς είναι στοιχεία πρακτικής αξιολόγησης (βλέπε 6, παρακάτω).

5) Μέ «ποιά και τί μέσα» θά διδάξουμε τό «τί» (Μέσα διδασκαλίας)

“Όλες οι παλαιότερες διδακτικές έτόνιζαν τό «δίδασκε έποπτικά» σ’ όλες τις βαθμίδες καί γιά όλα τά γνωστικά αντικείμενα. Ο διδάσκων έκτός άπό τό ζωντανό λόγο του θά κάνει χρήση εικώνων (μια κινεζική ρήση λέει «Μιά εικόνα ίσοδυναμεί με 1.000 λέξεις»), άφισσών, πινάκων (έκτός του μαυροπίνακα) CDrom, προβολών, φυλλαδίων, σχετικών με τό συγκεκριμένο αντικείμενο. Έπίσης όργανώνει σχεδιασμένες έκ τών προτέρων έπισκέψεις σέ μουσεΐα, ιστορικούς καί άρχαιολογικούς χώρους ή έργοστάσια παραγωγής διαφόρων προϊόντων. “Όλα αυτά βοηθούν **στην έμπέδωση** του μαθήματος πού έδίδαξε. Στην τριτοβάθμια εκπαίδευση τά μέσα πού χρησιμοποιούνται είναι προβολή πινάκων, στατιστικές άπεικονίσεις, παραστατική παρουσίαση χρήσης ενός μηχανήματος ή μιας τεχνικής καί γενικά γίνεται εύρύτατη χρήση πειραμάτων στά εργαστήρια κατά την έπιστημονική έρευνα τών θετικών έπιστημών Φυσικής, Χημείας, Βιολογίας.

6) **Άξιολόγηση**, με την όποία διαπιστώνουμε άν επιτύχαμε τους ειδικούς στόχους πού είχαμε θέσει στη δασκαλία μας.

Μάθημα χωρίς άξιολόγηση είναι άτελές. Σάν έπιστέγασμα μιας διδακτικής διαδικασίας είναι ή άξιολόγηση ή όποία επιτυγχάνεται με έρωτήσεις προφορικές ή γραπτές, με ειδικά προετοιμασμένα test καί έρωτηματολόγια καί προφορική άνάκληση έμπειριών άπό μία μουσειακή έπίσκεψη. Στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση ή άξιολόγηση τών μαθητών πραγματοποιείται με τά πρόχειρα διαγωνίσματα ή με προφορική έξέταση.

Γιά τόν διδάσκοντα τ’ άποτελέσματα μιας άξιολόγησης είναι πηγή **άνατροφοδότησης** (Feedback) άν ό ίδιος κάνει σωστά τό έργο του καί άν οι μαθητές του «έμαθαν» τό ειδικό κάθε φορά αντικείμενο. Έπίσης αντιλαμβάνεται άν ήταν σωστή ή μέθοδος πού άκολούθησε, όποτε ενεργεί άναλόγως καί προβαίνει σέ άλλες ή εξακολουθεί την ίδια όδό.

“Όλα αυτά, πού άναπτύξαμε, θεωρούνται άπαραίτητα στοιχεία ενός ίσορροπημένου (balanced) Curriculum τό όποιο, γιά την γενική εκπαίδευση θεωρείται τό «**α**» καί τό «**ω**» γιά την όλόπλευρη άνάπτυξη του πνεύματος καί της όλης προσωπικότητας του μαθητή.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. *Σύνταγμα της Ελλάδας*, Βουλή τών Έλλήνων, Μάιος 2008, άρθρο 16 (μιλάει γιά την άνάπτυξη της «Θρησκευτικής Συνείδησης»).
2. Ί. Παρασκευόπουλος, *Έξελικτική Ψυχολογία*, 1985.
3. Έρακλής Ρεράκης, Είσαγωγή στη δομή καί περιεχόμενο του ΠΣ του ΜτΘρ. Προβληματισμοί - Έπιστημάνσεις. *Πρακτικά Πανελληνίου Έπιστημονικού Συνεδρίου Θεσσαλίας*, 1995, σ. 57-84.
4. Paul Hirst, *Moral Religion*, B.J.E.S., 1965.
- 4α. του ίδιου, *The nature of education theory*, London, 1972.
5. Denis Lawton, *Article METAPHORS and the Curriculum Metaphors in Education*, Institute of Education, University of London, 1984, σ. 79.
6. Τριαντάφυλλος Σιούλης, *Ζητήματα σχετικά με τή σκοπιμότητα τών προτεινομένων ΠΣ γιά τά Θρησκευτικά*, Πρακτικά Συνεδρίου σελ.103,104, 108.
7. *Curricula, Άναλυτικά προγράμματα Βεσφαλίας*, εκδόσεις Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη, 1985.
8. Άντωνίου Τσίριμπα, *Ειδική Διδακτική*, Άθήνα, 1957.
9. Έπιμενίδου Σταυρούλα, *Ό γνωσιοκρατικός χαρακτήρας της σύγχρονης ελληνικής εκπαίδευσης: όρθόδοξη χριστιανοπαιδαγωγική θεώρηση*, διδ. διατρ. Θεολ. Σχολή Α.Π.Θ. (βλ. www.didaktorika.gr/eadd/handle)

Ο ΛΥΡΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΚΑΙ ΤΑ ΜΗΝΥΜΑΤΑ ΤΟΥ

Τοῦ κ. Δημ. Ν. Παπαθανασόπουλου, Φιλολόγου,
τ. Λυκείαρχη

Πάντοτε τά κλασσικά ἔργα

τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδος λογίζονται ὡς σπουδαία κατὰ τὴν γλῶσσαν, τό περιεχόμενον καί τό ἦθος. Θεμελιωδῶς ἡ ποίησις καί ὁ πεζός λόγος εἶναι τά ὄπλα τῆς ἀρχαίας δημιουργίας, πού ἡ ἀπήκσις της φθάνει διά μέσου τῶν αἰῶνων μέχρι τῆς ἐποχῆς μας. Παρά τίς ἐπιφυλάξεις καί τίς ἀμφισβητήσεις τινῶν τά ἀρχαῖα δημιουργήματα φωτίζουν, ἀναπλάσσουν καί καθοδηγοῦν τοὺς χρόνους παλαιότερους καί νεωτέρους.

Διά τοῦ παρόντος θέλομεν στοιχειωδῶς διαλάβει περί τοῦ Λυρικοῦ Λόγου ἢ ἄλλως περί τῆς λυρικῆς ποιήσεως τῶν ἑλληνικῶν ἀρχαίων χρόνων. Εἶναι τό δεύτερον εἶδος τῆς ποιήσεως (τό πρῶτον εἶδος εἶναι τό Ἔπος, ἠρωικόν καί διδακτικόν). Ὀνομάζεται Λυρική ποίησις, διότι ὡς κύριον χαρακτηριστικόν ἦτο τό μέλος, τό τραγούδι, μέ τὴν συνοδείαν λύρας ἢ ἄλλου μουσικοῦ ὄργανου, καί, ἐξέφραζε σκέψεις, ιδέες, συναισθήματα προσωπικά τοῦ ποιητοῦ. Εἶναι ποίησις ὑποκειμενική, διότι αὐτὴ ἀποκαλύπτει τὴν ψυχὴν, τά πάθη, τὴν ἐσωτερικὴν κατάστασιν τοῦ ποιητοῦ, τοὺς φιλοσοφικοὺς του στοχασμούς, τά ἐνδότερα σκιρτήματα, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τό Ἔπος, πού εἶναι ποίησις ἀντικειμενική καί ὑμνητικὴ πράξεων ἠρώων, «θεῶν τε καί ἀνδρῶν». Εἶναι γνωστόν ὅτι ἡ διαμόρφωσις τῆς Λυρικῆς ποιήσεως, τοῦ Λυρικοῦ Λόγου ἐν γένει, συνδέεται μέ τὴν ἱστορίαν τῆς Μουσικῆς.

Δέν θά ἀναφερθοῦμε εἰς τό τεχνικόν

μέρος τῶν λυρικῶν ποιημάτων ἢ εἰς τίς μορφές τῶν ρυθμῶν των, ἀλλὰ εἰς τό περιεχόμενον μέ ἀναφορὰν κυρίων ἐκπροσώπων τοῦ Λυρικοῦ Λόγου. Οἱ λυρικοὶ ποιηταὶ ἀναπτύσσουν ποικιλίαν καί πλοῦτον ρυθμῶν «μετὰ μουσικῆς», ὡστόσοσον ἐκφράζονται ἐντέχνως καί μέ πολλὴν χάριν παρουσιάζοντες ἴσως τὴν ταραχώδη διάθεσιν τῆς ψυχῆς των, ἦτοι χαρὰν ἢ ἀγανάκτησιν, καί παραλλήλως ἀναμειγνύουν γνώμες, συμβουλές, παροτρύνσεις. «Τὰ αἰσθήματα δέ αὐτὰ ἐκφράζει ἡ λυρική ποίησις, ἡ ὁποία ἐπὶ δύο αἰῶνας εἶναι τό μόνον εἶδος τῶν γραμμάτων καί ὄλου τοῦ ἔθνους ἡ πνευματικὴ ἀπόλαυσις. Ἀλλὰ ἂν καί τά προϊόντα αὐτῆς ἐγένοντο δαψιλῆ, ὅμως σήμερον ἀποσπάσματα ἔχομεν καί μόνον ὀλίγιστα ἀκέραια λυρικά ποιήματα» ἔγραφε παλαιός Γραμματολόγος (Γεωργ. Κ. Γαρδίκας: «Ἑλληνικὴ Γραμματολογία» ἐν Ἀθήναις, 1906, σελ. 52).

Ἀπὸ τοῦ ἑβδόμου αἰῶνος π.Χ. ἤκμασε ὁ Λυρικός ποιητικὸς λόγος καί μέχρι κυρίως τῶν Μηδικῶν πολέμων. Εἶναι οἱ χρόνοι πρὸ τῶν πολέμων ἐκείνων, ὅπου κατεδείχθη ἡ νικῶσα ἰσχὺς τοῦ πνεύματος τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῆς ὑλικῆς βίας καί ὑπεροχῆς τῶν Περσῶν καί ἄλλων ἀνατολιτῶν, οἱ χρόνοι δηλαδὴ ἐμφυλίων πολέμων καί ἀναμετρήσεων. Εἶναι συγκρούσεις καί ρήξεις μεταξύ ἀριστοκρατικῶν καί λαϊκῶν τάξεων, ἦτοι πόλεμοι Λαοῦ κατὰ τῶν τυράννων.

Ἐρωτᾶται πῶς παρήχθη τό νέον εἶδος αὐτῆς τῆς ποιήσεως; Εὐγενεῖς πού ἀνέτρε-

ψαν βασιλείς παρακινοῦσαν τὸν λαὸν εἰς διάφορες πόλεις εἰς κινήσεις στασιαστικές. Κάποιοι ὅμως ἐνεφανίζοντο ὡς ὑποστηρικταὶ τῶν συμφερόντων τοῦ λαοῦ, ἐνῶ εἰς τὴν οὐσίαν αὐτοὶ κατεπίεζον τὰ λαϊκὰ στρώματα καὶ ἐξελίσσοντο εἰς τυράννους. Ἦδη ὅμως οἱ κάτοικοι πολλῶν πόλεων κατέλυαν τὰ τυραννικά πολιτεύματα καὶ ἐγκαθιστοῦσαν δημοκρατικά τοιαῦτα. «Ἐν τῷ χρόνῳ δέ τούτῳ, γράφει ὁ μνημονευθεὶς γραμματολόγος, τῶν πολιτικῶν καὶ ἐσωτερικῶν ἀνωμαλιῶν, ἀποικίαι πρὸς πάντα τὰ σημεῖα τοῦ ὀρίζοντος ἐκπέμπονται καὶ διὰ τῆς ναυτιλίας, ἐμπορίας καὶ βιομηχανίας ὑλικὴ εὐπορία ἀναπτύσσεται. Καὶ ἐκ τοῦ νέου τούτου βίου, ὡς εἰκός, νέαι ἰδέαι καὶ νέα αἰσθήματα ἐπικρατοῦσι, ὥστε τὸ Ἕλληνικὸν Ἔθνος ἀνδρωθέν ἤδη νὰ μὴ ἀρκῆται πλέον πρὸς τὴν ἐπικὴν ποίησιν, ἢ ὅποια ἦτο τὸ μόνον θέλητρον τῆς παιδικῆς ἡλικίας αὐτοῦ. Οὕτω δὲ παρήχθη τὸ νέον εἶδος τῆς ποιήσεως, ἦτοι τὸ Λυρικόν» (Γ.Κ. Γαρδίκας: «Ἑλληνικὴ Γραμματολογία» Ἀθῆναι, 1906, σελ. 52).

Συνεπῶς ἔναντι τοῦ Ἔπους ἡ Λυρικὴ ποίησις, διαφέρει ἐν πολλοῖς. Τὸ ἔπος διηγεῖται πράξεις ἡρώων καὶ τὰ γεγονότα τοῦ παρελθόντος, ἐνῶ ὁ Λυρικός ἔμμετρος Λόγος στρέφεται πρὸς τὸ σήμερα, κρατεῖ τὸν σφυγμὸν τοῦ παρόντος, οἰστρηλατεῖται ἀπὸ σύγχρονα συμβάντα καὶ προσπαθεῖ νὰ εἰσδύσῃ πρὸς μυστηριώδεις ἀτραπούς τοῦ μέλλοντος. Δι' αὐτὸ εἰς τὸν Λυρικὸν Λόγον αὐτονόηται εἶναι ἡ ἔκφρασις τῶν ἰδίων συναισθημάτων, ἰδεῶν, δηλωτικῆ τῶν ἐξάρσεων καὶ τῶν μυχίων ἐπιθυμιῶν τῆς ψυχῆς.

Τὰ λυρικά ποιήματα δὲν ἔχουν τὴν ἔκτασιν τῶν ἀφηγηματικῶν ἐπῶν. Ποικίλλει ἡ ἀρμονία τῶν ποιημάτων. Τὰ εἶδη τῆς Λυρικῆς Ποιήσεως εἶναι ἡ Ἐλεγεία, ὁ Ἕταμος, τὸ

Μέλος καὶ τὸ Χορικὸν εἶδος.

Δύο ἐλεγειακῶν ποιητῶν θὰ δοθοῦν κάποια ἀπὸ τὰ ἐπικάαιρα καὶ σήμερα μνημόματά των. Ἀ.χ. ὁ Μίμνερος, ἐλεγειακὸς ποιητὴς καταγόμενος ἀπὸ τὴν Κολοφῶνα τῆς Μ. Ἀσίας ἤκμασε περὶ 640-600 π.Χ. καὶ μᾶς δίδει ὠραῖες ἰδέες περὶ ἀνδρείας καὶ ἄλλων ἀξιῶν. Ἀπεικονίζει σύγχρονες καταστάσεις καὶ ἐπισημαίνει ἐλαττώματα. Λέγει: «*Δεινοὶ γὰρ ἀνδρὶ πάντες ἐσμέν εὐκλεῖ ζῶντι φθονῆσαι. καθανόντα δ' αἰνέσαι*» (Ἀποσπ. 25) (δηλαδή: «Ὅλοι εἴμεθα σκληροὶ καὶ φθονοῦμεν ἓνα ἄνδρα ἔνδοξον, ὅσο εὐρίσκεται ἐν ζωῇ, ὅταν ἀποβιώσῃ συμβαίνει νὰ τὸν ἐπαινοῦμεν).

Ἐλεγειακὸς γνωμικὸς ποιητὴς ὑπῆρξε ὁ Φωκυλίδης ἐκ Μιλήτου (550 π.Χ.). Ὑπῆρξε σύγχρονος τοῦ Θεόγνιδος τοῦ Μεγαρέως. Τὰ ποιήματα τοῦ Φωκυλίδου ἦσαν σειρά γνωμικῶν, μνηυμάτων καὶ ἔξοκων παραγγεμάτων. Οἱ ἀρχαῖοι ἐμελετοῦσαν μὲ προσοχὴν καὶ ζῆλον τὰ ποιήματα τοῦ Φωκυλίδου.

Εἶναι ὅλα καταστάλαγμα σοφίας, πείρας καὶ γνώσεων ὠφελίμων. Ἀ.χ. γράφει: «Ἐν δὲ δικαιοσύνῃ συλλήβδην πᾶσ' ἀρετὴ ἔστιν» (Μέσα εἰς τὴν δικαιοσύνην ὑπάρχει κάθε ἀρετὴ).

Σὲ ἄλλο δὲ γνωμικόν: «τί πλέον γένος εὐγενές εἶναι, οἷς οὐτ' ἐν μύθου ἔπεται χάρις οὐτ' ἐνὶ βουλῇ;» (Ἀπ. 3 West) (Καὶ

αυτό άνήκει εις τόν Φωκυλίδη: Τί διαφορά υπάρχει μέ τό νά ἔχουν κάποιοι ἀρχοντικήν προέλευσιν καί καταγωγήν, ἐφ' ὅσον οὐδεμία χάρις συνοδεύει τά λόγια καί τό σκεπτικόν τους;)

Ἄλλαχοῦ διδάσκει· «Χρή παιδ' ἔτ' ἔοντα, καλά διδάσκειν ἔργα» (Ἀπόσπασμα 15 G.) (Ἐπιβάλλεται δηλαδή ὅσον ἀκόμη κάποιοι εἶναι παιδί (ἀνώριμος) νά τοῦ διδάσκησιν ἔργα σωστά).

Εἶναι ὁμορφη παιδαγωγική παραίνεσις, ἰσχύουσα διαρκῶς.

«Πολλοί τοι δοκέουσι σαόφρονες ἔμμεναι ἄνδρες σὺν κόσμῳ στείχοντες ἐλαφρόνοοι περ ἔόντες» (Ἄπ. 11 West) (Ἦτοι: Ἀρκετοί ἄνθρωποι, πού περιπατοῦν μέ κοσμιότητα παρέχουν τήν ἐντύπωσιν τῆς συνέσεως, παρά τό ὅ,τι εἶναι ἀνόητοι).

Οἱ ἀρχαῖοι τοὺς πεζογράφους τοὺς ἐθεωροῦσαν ὡς «πεζοποροῦντας» τοὺς δέ γράφοντες εἰς ἔμμετρον λόγον ὡς «ὄχουμένους ἐφ' ἀμάξης».

Ἐκ τῶν λυρικῶν-ιαμβικῶν ποιητῶν ξεχωρίζει κανεῖς τόν Ἀρχίλοχον, ἱαμβικόν λυρικόν ἀπό τήν Πάρον καταγόμενον (680-629 π.Χ.). Οἱ ἱαμβικοί ποιηταί, σημειωτέον, ναί μέν καταγίνονται μέ θέματα σκωπτικά καί ὑβριστικοῦ περιεχομένου, ὥστόσοσον κατόπιν ἀσχολοῦνται μέ προβλήματα κοινωνικά, πολιτικά καί ἄλλα. Ἡ ζωὴ τοῦ ποιητοῦ Ἀρχιλόχου εἶναι πλήρης περιπετειῶν. Ὅμως τελικῶς ἀφοσιώνεται πρὸς τίς Μοῦσες καί ὑπηρετεῖ τήν ποίησιν. Κάποτε ἔφθασε νά σατυρήσῃ καί τόν ἴδιον τόν ἑαυτόν του· πάντοτε ὁμιλεῖ ὡς ἐκπρόσωπος τῆς κοινῆς γνώμης καί ὡς διδάσκαλος τῶν συμπολιτῶν του. Ἐτιμήθη ἀπό τοὺς ἀρχαίους ὡς δεῦτερος Ὅμηρος. Ἡ ἱαμβική του σάτυρα ὑποχωρεῖ ἐνώπιον τῆς διδακτικῆς καί γνωμικῆς ποιήσεως.

Παρατίθενται τινά γνωμικά καί παιδαγωγικά ἀποφθέγματα.

«Οὐ μοι τά Γύγεω τοῦ πολυχρύσου μέλει, οὐδ' εἶλέ πώ με ζῆλος, οὐδ' ἀγαίομαι θεῶν ἔργα, μεγάλης δ' οὐκ ἐρέω τυραννίδος, ἀπό-

προθεν γάρ ἔστιν ὀφθαλμῶν ἐμῶν» (κατά μετάφρασιν: Δέν μέ ἐνδιαφέρουν τά πλούτη τοῦ Γύγη, πού ἦταν ἐξακουστός πλούσιος καί ἦταν βασιλεὺς τῆς Λυδίας. Δέν θαυμάζει, οὔτε φθονεῖ τά ἔργα τῶν θεῶν, ποτέ δέν ἐπεδίωξε, λέγει, τυραννικόν ἄξιωμα. Ὅλα αὐτά εὐρίσκονται ἔξω ἀπό τίς ἐπιθυμίες καί τίς βλέψεις του).

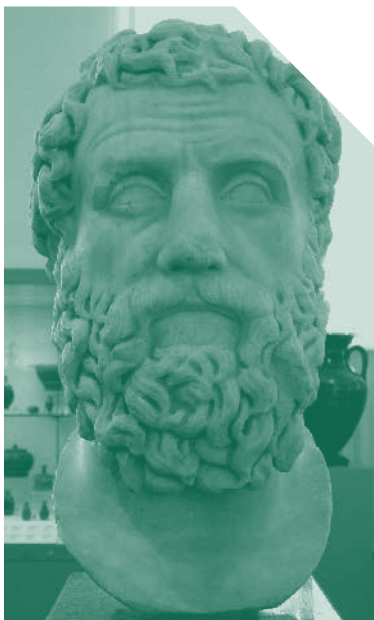
Εἰς ἄλλο ποιήμα του ὁ ποιητής Ἀρχιλόχος παρουσιάζει καί ἐκδηλώνει μεγάλην θεοσέβειαν καί ὡς πρὸς αὐτὸ ἐνθαρρύνει τοὺς φίλους του, ὥστε τά πάντα νά ἐμπιστευῶνται εἰς τοὺς θεοὺς.

«Τοῖς θεοῖς τίθει τά πάντα, πολλάκις μέν ἐκ κακῶν ἄνδρας ὀρθοῦσιν μελαίνῃ κειμένους ἐπὶ χθονί, πολλάκις δ' ἀνατρέπουσι καί μάλ' εὖ βεβηκότας ὑπτίους κείνους. δ' ἔπειτα πολλά γίγνεται κακά» (δηλαδή: Νά ἀναθέτη κάποιοι τίς ὑποθέσεις του εἰς τήν πρόνοιαν τῶν θεῶν, καθ' ὅσον ἀνορθῶνουν πολλοὺς δυστυχισμένους καί ἄλλους (ἐξ αἰτίας τῆς ὑπεροψίας των) τοὺς ρίχνουν κάτω στό ἔδαφος).

Εἰς ἄλλο ποιήμα του (ἐλεγεία του) σέ κάποιον φίλον του Περικλῆ ἀναφέρεται καί εἰς σοβαρόν ναυάγιον, κατά τό ὅποιον ἐχάθησαν συμπολίτες του, μεταξύ τῶν ὁποίων καί ὁ γαμπρός του, κατονομάζει τό ἀντιδοτόν (φάρμακον) πού δίδουν οἱ θεοὶ εἰς τοὺς ἀνθρώπους διὰ τά ἀνίατα κακά, δηλαδή καρτερίαν, ψυχικήν ἀντοχήν καί ἀποδίωξιν τοῦ πένθους, πού μᾶλλον ταιριάζει στό γυναικεῖον φύλον).

Ὁ Ἀρχιλόχος ἀκόμη διατυπώνει συμβουλευτικὴν ἀποστροφὴν εἰς τόν ἑαυτόν του μέ ἓνα ἐσωτερικόν μονόλογον, καί καλεῖ τήν ψυχὴν του νά ἀντιμετωπίσῃ μέ ὑπομονήν καί θάρρος τίς δοκιμασίες πού τοῦ προκαλεῖ ὁ ἐχθρός του, βασιζέται δέ εἰς τήν σκέψιν, ὅτι οὔτε εἰς τήν νίκην οὔτε εἰς τήν ἧτταν νά δοκιμάζῃ ὑπέρμετρα συγκίνησιν, καθ' ὅτι ὑπάρχει «ρυθμός» εἰς τα ἀνθρώπινα πράγματα. Ἐκ τοῦ ἀρχαίου κειμένου παραθέτομεν μόνον δύο στίχους: «ἀλλὰ καρτοῖσιν τε καῖρε καί κακοῖσι ἀσχάλα μὴ λίνν. Γίνωσκε

Ἀρχίλοχος

δ' οἷος ρυσμός ἀνθρώπους ἔχει» (δηλαδή: Στά εὐχάριστα γεγονότα νά χαίρης, εἰς τά δυσάρεστα νά λυπεῖσαι ὄχι ὑπερβολικά. Νά γνωρίζεις (λέγει στον ἑαυτόν του) ὅτι ρυθμός διέπει τούς ἀνθρώπους).

Ἀπό τά ἀνωτέρω καί ἀπό ἄλλα πολλά γνωμικά του προκύπτει ἡ μεγάλη παιδευτική σημασία τῶν λόγων τοῦ Ἀρχιλόχου καί διά τούς καιρούς μας, πού ἔχουν ἀνάγκη τῆς παιδαγωγικῆς καθοδηγίας τοῦ ἀρχαίου Λόγου.

Ἔνας ἐκ τῶν σπουδαίων λυρικῶν (μελικῶν) ποιητῶν εἶναι ὁ Ἀλκαῖος ἐκ Μυτιλήνης τῆς Λέσβου (610 π.Χ.). Ἦτο ἀριστοκράτης καί ἔλαβε μέρος εἰς ἀγῶνες κατά τῶν τυράννων τῆς πατρίδος του. Ἐπολέμησε τόν μετριοπαθῆ τυράννον Πιπτακόν, ὁ ὁποῖος εἶχε ἀγαθά αἰσθήματα. Βεβαίως ὁ Πιπτακός προέβη εἰς τήν σύλληψιν τοῦ ποιητοῦ. Ὡστόσο ὁ σοφός καί τυράννος Πιπτακός συνεχώρησε τόν Ἀλκαῖον μέ τήν χαρακτηριστικήν φράσιν: «Συγγνώμη τιμωρίας κρείσσω».

Ὁ Ἀλκαῖος συνέθεσε ποιήματα πολιτι-

κά (στασιωτικά), συμποτικά καί ἐρωτικά. Ἡ βραχύτητα καί ἡ μεγαλοπρέπεια τοῦ λόγου καί αὐτή ἡ σαφήνιά του τῶν εἰκόνων εἶναι τά οὐσιώδη γνωρίσματα τῆς ποιήσεώς του.

Οἱ ποιηταί τῆς Ἀλεξανδρείας καί τῆς Ἰταλίας, ἰδίως ὁ Ὀράτιος ἐμιμήθησαν τοῦτον καί τόν εἶχον ὡς πρότυπον ποιητικῆς ἐμπνεύσεως καί ἐκφράσεως. Ἀτυχῶς ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Ἀλκαῖου ὀλίγα ἀποσπάσματα περιεσώθησαν. Διάλεκτος τῶν ποιημάτων του ἦτο ἡ Αἰολική. Εἰς τά μνημόματά του περιέχονται καί τά ἀκόλουθα: «Ἄνδρες γάρ πόλιος πύργος» (ἦτοι: τά τείχη τῆς πόλεως εἶναι οἱ ἄνδρες).

Γράφει ἀλαχοῦ εἰς ποιήμα του: «Ἄνθρωπος ὁ μαινόμενος τό μέγα κρέτος ἀντρέψει τάχα τῶν πόλιν» (δηλαδή: ὁ ἀνθρώπος πού ἐπιζητεῖ καί караδοκεῖ νά ἔχη μεγάλη δύναμι, γρήγορα θά φέρη ἄνω-κάτω τήν πόλιν).

Ἐν ἐλευθέρῳ μεταφράσει παραθέτομεν τό κείμενον ἐνός ἀποσπάσματος ποιητικοῦ, ὅπου ὁ ἴδιος παρομοιάζει τόν ἑαυτόν του καί τούς συντρόφους του, μέ πλήρωμα ἐνός πλοίου κατά τίς στιγμές τρικυμίας. Παροτρύνει τούς πάντας νά δεῖξουν γενναιοῦτητα καί εὐψυχίαν, ὥστε νά μή ἐντροπιάσουν τούς εὐγενεῖς γονεῖς των, πού ἔχουν ἐναποτεθῆ ἐντός τῆς Γῆς. Ἀλαχοῦ εἰς ἄλλο ἀπόσπασμα ἀποφαίνεται: «Ὁ δ' ὄλβιος, ὅστις εὐφρων ἀμέραν διαπλέκει - ἄκλαυτος» (δηλαδή Εὐτυχής εἶναι ὁποῖος συνετός διέρχεται τήν ἡμέραν χωρίς κλαυθμούς).

Δέν εἶναι δυνατόν νά μή μνημονευθῆ ὁ Ἀρίων ὁ Μουσικός (κιθαρῶδός) καί ποιητής, πού ἔζησε εἰς τήν αὐλήν τοῦ Περιάνδρου εἰς Κόρινθον, κατόπιν εἰς Σικελίαν καί Ἰταλίαν.

Τά ποιήματά του «ᾄσματα καί προοίμια» ἀποτελοῦνται ἀπό 2.000 στίχους, ἐκ τῶν ὁποίων δέν διεσώθη τίποτε. Ἦκμασε περί τόν 7ον αἰῶνα π.Χ. Ὁ Ἀρίων τεχνικώτατα διεμόρφωσε τόν διθύραμβον πού ἦταν ἄτεχνος καί ἄρυθμος. Ὁ Σουΐδας μᾶς πληροφορεῖ ὅτι ἦτο μαθητής τοῦ Ἀλκμάνος.

Ἔνας ἐκ τῶν σημαντικῶν λυρικῶν ποι-

πτών τῆς Αρχαιότητας υπῆρξε ὁ Σιμωνίδης ὁ Κεῖος (556-468 π.Χ.). Ἡ νῆσος Κέω τῶν Κυκλάδων ἦταν ἡ πατρίδα του (σημ. Τζιά). Απεβίωσε εἰς Σικελίαν. Θεωρεῖται ὡς ἐκλεκτός λυρικός ποιητής ὁ Σιμωνίδης, ἔχων τὸ χάρισμα τῆς ποιήσεως ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας. Διεκρίνετο διὰ τὴν ἐξαιρετικὴν πολυμάθειαν καὶ τὴν πολλὴν δεξιότητα πνεύματος. Συνέθεσε ποιήματα ὄλων τῶν εἰδῶν τῆς λυρικῆς ποιήσεως δηλαδὴ ὕμνους, διθυράμβους, θρήνους, ἐλεγείες, ἐπιγράμματα –εἰς αὐτὰ εἶχε ἰδιαιτέραν ἐπίδοσιν– καὶ λοιπά. Κατηγορήθη ὅτι ἦτο φιλάργυρος, δι’ αὐτὸ καὶ ὁ Ξενοφάνης τὸν ἀποκαλεῖ «σμικρολόγον».

Ὁ Σιμωνίδης λόγῳ τῆς διαφημιζομένης ποιητικῆς του ἀξίας ἐκλήθη ἀπὸ τὸν Ἰππάρχον εἰς Ἀθήνας, πού τὸν ἐτίμησε πολὺ. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ τυράννου ἐπῆγε εἰς Θεσσαλίαν. Ἐπανῆλθε εἰς τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν μετὰ τὴν μάχην τοῦ Μαραθῶνος καὶ μάλιστα σέ κάποιον ποιητικὸν ἀγῶνα ἐνίκησε τὸν Αἰσχύλον μὲ τὴν ἐλεγείαν ὑπὲρ τῶν προμάχων τῆς πατρίδος. Ὡσαύτως ὁ Σιμωνίδης ἐξύμνησε τοὺς ἐνδόξους ἀγῶνες τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν βαρβάρων. Μάρτυς τῶν λαμπροτέρων σκηνῶν τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας καὶ ὕμνητής τῶν μεγάλων ἀνδραγαθημάτων τῶν Ἑλλήνων κατὰ τοὺς Περσικοὺς πολέμους, ἐπέτυχε ὁ Σιμωνίδης νὰ θεμελιώσῃ σπουδαίαν ὑπόληψιν εἰς τὸν Ἑλληνικὸν κόσμον.

Παρὰ τὸ γεγονός ὅτι πολλοὶ ἐπισημαίνουν ἰδιοτέλειαν εἰς τὰ ποιήματά του, ὡς ὁ Σουΐδας, ὅμως ὁ Σιμωνίδης ἔχει τὸ προτέρημα τοῦ «ἠδέος» καὶ καλλιεποῦς ὕφους καὶ αὐτῆς τῆς ἐπιμελημένης γραφῆς. Χαρακτηριστικὰ εἶναι τὰ μορφωτικὰ μνηύματά του, μερικὰ τῶν ὁποίων καὶ παραθέτομεν:

Α.χ. Ἀναφέρει ὁ Πλούταρχος ὁ ἱστορικός (50-130 μ.Χ.) τὸ ἔξῃς διὰ τὸν Σιμωνίδην: «... Ἐπί πᾶσι... δεῖ πρόχειρον ἔχειν καὶ μνημονεῦειν τὸ Σιμωνίδειον, ὅτι λαλήσας μὲν πολλάκις μετενόησε, σιωπήσας δ’ οὐδέποτε» (δηλαδὴ Ὀφείλομεν νὰ ἔχωμεν πάντοτε ὑπ’ ὄψιν τὸ ρητόν τοῦ Σιμωνίδου ὅτι, πολλές

φορές μετεμελήθη πού ἐμίλησε, ποτέ ὅμως δέν (μετενόησε), πού ἐσιώπησε).

«Οὐτις ἄνευ θεῶν.

Ἄρειτᾶν λάβειν, οὐ πόλις, οὐ βροτός.

Θεὸς ὁ πάμμητις. Ἀπήμαντον δ’ οὐδέν ἐστιν ἐν αὐτοῖς».

(Ἦτοι: Χωρὶς τὴν βοήθειαν τῶν θεῶν δέν ἐκέρδισε κανεὶς τὴν ἀρετὴν, οὔτε πόλις, οὔτε θνητός. Ὁ θεὸς εἶναι παντογνώστης (πάμμητις), χωρὶς βάσανα τίποτε δέν ὑπάρχει).

«Πάντας δ’ ἐπαίνημι καὶ φιλέω ἐκῶν ὅστις ἔρῃ μηδὲν αἰσχρόν. Ἀνάγκα δ’ οὐδέ θεοὶ μάχονται»

(Δηλαδὴ: Ὅλους τοὺς ἐπαινῶ, λέγει ὁ ποιητής, καὶ τοὺς ἀγαπῶ, ἐκείνους οἱ ὅποιοι μὲ τὴν θέλησίν τους δέν διαπράττουν κανένα κακόν, μὲ τὴν ἀνάγκην οὔτε οἱ θεοὶ τὰ βάζουν).

Ἀναφέρομεν τὸ γνωστὸν ἐπίγραμμα τοῦ Σιμωνίδου πρὸς τοὺς Μαραθωνομάχους Ἀθηναίους: «Ἑλλήνων προμαχοῦντες Ἀθηναῖοι Μαραθῶνι Χρυσοφόρων Μήδων ἐστόρεσαν δύναμιν» (Ἦτοι: Πολεμοῦντες εἰς τὸν Μαραθῶνα οἱ Ἀθηναῖοι ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων κατέβαλον τὴν δύναμιν τῶν χρυ-

σοστόλιστων Μήδων).

Ἐκ τῶν πολλῶν καί ἐμπνευσμένων λυρικών ποιητῶν ἀξιομνημόνευτος εἶναι ὁ λυρικός (μελικός) Ἀνακρέων (γεννηθεὶς γύρω στὸ 572 π.Χ.) εἰς τὴν Τέω τῆς Ἰωνίας. Τὰ πρῶτα χρόνια ἔζησε εἰς τὴν πατρίδα του, ὅπου, καθὼς ἀναφέρεται, ἔζουσε ξένοιασθη καὶ ἀνέμελη ζωῆ. Μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς πατρίδος του ὑπὸ τῶν Περσῶν, ὁ ποιητὴς ἐγκατεστάθη εἰς τὰ Ἄβδηρα τῆς Θράκης. Μετὰ ταῦτα καὶ ὕστερα ἀπὸ διαδοχικὰ προσκλήσεις παρέμεινε κατὰ μακρὰ χρονικὰ διαστήματα εἰς τὶς αὐλὰς τῶν τυράννων Πολυκράτη τῆς Σάμου, Πεισιστρατιδῶν τῶν Ἀθηνῶν καὶ Ἀλευαδῶν τῆς Θεσσαλίας.

Ἀπέθανε εἰς βαθὺ γῆρας ὁ Ἀνακρέων, ὁ ὁποῖος καὶ ἐν ζωῇ καὶ μετὰ θάνατον ἐτιμήθη. Τὰ ποιήματά του ἦσαν ὕμνοι, ἐρωτικά, παροίγια, ἱαμβοὶ καὶ ἐλεγεῖες. Εὐρισκόμενος ἐν Ἀθήναις ἐντυπωσίασε τοὺς Ἀθηναίους διὰ τῆς ποιητικῆς του τέχνης καὶ χάριτος. Εἶναι θαυμαστής τοῦ κάλλους χωρὶς ὑπερβολὰς. Γράφει ὁ παλαιὸς Γραμματολόγος, μνημονευθεὶς καὶ προηγουμένως, ὁ Γ. Γαρδίκας μετὰ ἄλλων καὶ τὰ ἑξῆς: «Ὁ ποιητὴς Ἀνακρέων θαυμάζει μὲν τὸ κάλλος ἀλλὰ δὲν προσβάλλει τὴν σωφροσύνην, ἔχει μὲν κλίσιν πρὸς τὸν οἶνον, ἀλλ' ἐποίει νήφων. Καθόλου εἶπεν δέ, ἢ ποίησις αὐτοῦ ἐνέχει μὲν πολλὴν τὴν χάριν, ἀλλὰ καὶ κουφότητα καὶ μαλθακότητα, οὐχὶ ἀλλοτριὰν τῆς φύσεως τῶν Ἰωνῶν» (βλ. Γεωργ. Κ. Γαρδίκας: «Ἑλληνικὴ Γραμματολογία» 1906, σελ. 8).

Ἐκ τῶν ποιημάτων τοῦ Ἀνακρέοντος ὀλίγα ἀποσπάσματα διασώζονται. Τὸ ὕφος καὶ τὸ μέτρον τῶν ποιημάτων του εἶχε ἀπομιμηθῆ καὶ χρησιμοποιήσῃ ὁ Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς εἰς τὰ ποιήματά του.

Ὁ Ἀνακρέων μᾶς κληροδοτεῖ ὡστόσον ἕξοχα παιδευτικὰ ἀποφθέγματα καὶ μνύματα.

Α.χ. «Ἐγὼ δέ μισέω πάντας, ὅσοι χθονίους ἔχουσι ρυσμῶν καὶ χαλεπούς»

(Δηλ.: Μισῶ, λέγει, ὅλους ἐκείνους, πού μετέρχονται τρόπους πονηροῦ καὶ διαδα-

λώδεις), ἤτοι τοὺς στρεψοδίκους. Κάποτε τὸν διακρίνει κάποια ἀπαισιόδοξη διάθεσις.

Ὅντως τὰ Ἀνακρέοντια ποιήματα καθὼς καὶ τοῦ Ἀλκαίου καὶ τῆς Σαπφῶς ἦσαν πολὺ δημοφιλῆ. Ἐξήσκησαν πολλαπλὴν ἐπίδρασιν εἰς τοὺς μεταγενεστέρους καὶ κυρίως εἰς τοὺς Ἀλεξανδρινοὺς φιλολόγους καὶ λόγιους.

Ὁ λυρικός λόγος τῶν ἀρχαίων εἶναι πλούσιος εἰς συναισθήματα, ἠθικά ἰδεώδη καὶ φρονήματα. Ἀτυχῶς, δὲν διασώζονται ἐξ ὀλοκλήρου τὰ πνευματικὰ των δημιουργήματα. Ὅμως ἐκ τῶν περισωθέντων ποιητικῶν ἀποσπασμάτων των ἠμπορεῖ νὰ συναγάγη κανεὶς θετικὴν εἰκόνα καὶ νὰ ἀρυσθῆ λυσιτελὴ μορφωτικὴν ἐμπειρίαν.

Θὰ ἀποτελοῦσε παράλειψιν ἂν δὲν ἐγένετο μνεῖα ἔστω συνοπτικῶς περὶ τοῦ Λυρικοῦ λόγου ἀρχαίων ποιητῶν γυναικῶν διὰ τῆς παρουσίας ἐργασίας, πού ἔγραψαν καὶ ἐξέφρασαν ἰδέες, σκέψεις καὶ συναισθήματα, μὲ ἰδιαιτέραν ποιητικὴν εὐαισθησίαν καὶ τέχνην.

Περισσότερον σημαντικὴ εἶναι ἡ Σαπφῶ (ἤκμασε περὶ τὸ τέλος τοῦ 7ου αἰῶνος π.Χ., συγκεκριμένα (627-567 π.Χ.), ἦτο σύγχρονη μὲ τὸν ποιητὴν Ἀλκαῖον.

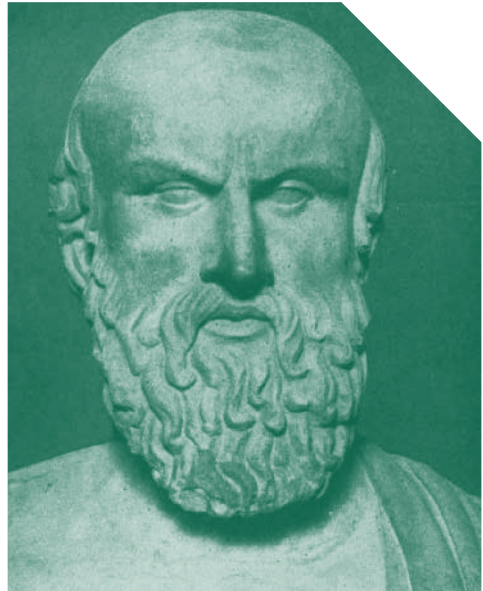
Ἡ Σαπφῶ κατήγετο ἀπὸ ἀριστοκρατικὸν γένος τῆς Λέσβου, γεννηθεῖσα εἰς Ἐρεσσόν τοῦ νησιοῦ. Εἶχε ὄνομασθῆ Ψάπφα, ἀκόμη καὶ σοφῆ. Ὁ παλαιὸς Γραμματολόγος φιλόλογος Γ. Γαρδίκας σημειώνει: «Ἡ Σαπφῶ ἔζησε ἐν Μυτιλήνῃ - κατὰ δέ τὸ ἐν Λέσβῳ ἐπικρατοῦν ἔθιμον τότε, συνάγουσα εἰς τὸν μουσοπόλον οἶκον αὐτῆς τὰς εὐφροσύνας καὶ εὐγενεστέρους παρθένους ἐδίδασκεν οὐ μόνον ποίησιν καὶ μουσικὴν, ἀλλὰ καὶ τρόπων εὐγένειαν... Τὴν ποιητικὴν ἀξίαν αὐτῆς ἐμφαίνει καὶ ὁ θαυμασμός τῆς ἀρχαιότητος, ἥτις Λεσβίαν ἀπδόνα ἐκάλεσεν αὐτὴν, δεκάτην Μούσαν, ἀδελφὴν τῶν χαρίτων, θαυμαστὸν χρῆμα καὶ Πιερίαν μέλισσαν» (βλ. Γεωργ. Κ. Γαρδίκας: «Ἐπίτομος Ἑλληνικὴ Γραμματολογία» Ἔκδ. Στ' 1948, σελ. 43).

Ἡ Σαπφῶ ὄντως, αὐτὸ μαρτυροῦν οἱ

πηγές, εις τό σπίτι της έδίδασκεν εις εύφυ-
 εις νέες γυναίκες, όχι μόνο ποίησιν και
 μουσικήν, αλλά και τρόπων έμμέλειαν. Εις
 κάποιο ποιητικόν της απόσπασμα σκύπτει
 και κατηγορεί κάποιαν πλούσιαν γυναίκα,
 ή όποία έκαυχάτο διά τόν πλούτον της,
 καθ' όσον ήτο άμοιρος τών πνευματικών
 ρόδων της «Πιερίας και άπροσδιόνυσος»
 έντελώς εις ιδέες ύψηλές. Η Σαφώ έπε-
 μελείτο ως «μουσόληπτος» ποιήτρια τοϋ
 κύκλου τών νεανίδων, πού συνεκέντρωνε
 εις τήν οικίαν της, δηλ. έκτελοϋσε έργον
 ανάλογον πού έπραγματοποιούσε ό σο-
 φός Σωκράτης (469-399 π.Χ.) εις Αθήνας,
 χάριν της πνευματικής καλλιέργειας τών
 νέων. Αλλά διά τήν άφέλειαν, μέ τήν όποι-
 αν ή ένθουσιώδης ποιήτρια έξέφραζε τά
 συναισθήματά της, ή άθυρόστομη Άτική
 κωμωδία έδοκίμασε νά διαβάλη τό ήθος
 της Σαφούς και νά τήν δυσφημήσῃ ως μή
 σεμνήν και αιδήμονα γυναίκα.

Πλήν όμως πολλοί στίχοι τοϋ Άλκαίου
 μαρτυροϋν και διά τήν ποιητικήν άξίαν της
 ποιήτριας και τήν σωφροσύνην της έκθειά-
 ζουν. Η ποίησις της έκφράζει μέ ειλικρίνειαν
 τήν αγάπην της προς τήν ζωήν και έχει τήν
 χάριν τοϋ άμέσου βιώματος. Τοιουτοτρόπως
 ήμποροϋμεν νά σημειώσωμεν ότι ή ποιη-
 τική ιδιοφυία της Σαφούς συνυπάρχει και
 συμβαδίζει μέ τήν ήθικότητα.

Ός προς τό έξοχον ήθος της ποιήτριας
 ό μέγας Γερμανός Φιλόλογος Βιλαμόβιτς
 (1849-1931) σαφώς και άνεπιφυλάκτως
 αναγνωρίζει και έχει καταδείξει ως έντελώς
 άνυπόστατη τήν φήμην περί «Λεσβίας
 γυναίκας» μέ τήν σημερινήν έννοιαν. Οί
 άρχαιοι τήν ώνόμασαν Λεσβίαν άηδόνα,
 αδελφήν τών Χαρίτων, δεκάτην Μούσαν
 κ.λπ. Οί Μυτιληναίοι έκοψαν νόμισμα, πού
 έφερε τήν εικόνα της και μεγάλως έτίμησαν
 τήν ποιήτριαν. Τά ποιήματα της Σαφούς,
 εις Αιολικήν διάλεκτον γραμμένα, έψάλλο-
 ντο παντοϋ, εις όλην τήν Έλλάδα, αλλά και
 εις τούς Ρωμαϊκούς χρόνους. Δυστυχώς
 είναι όλίγα τά περιωζόμενα ποιήματά

Σιμωνίδης

της. Ήσαν ύμνοι, ώδες, επιθαλάμια κ.λπ.
 Από τήν ποίησίν της συνάγει κανείς πολύ
 ένδιαφέροντα γνωμικά στοιχεία. Λ.χ. διά
 τόν πλούτον σημειώνει:

«Ό πλούτος άνευ άρετῆς οϋκ άσίνης πά-
 ροικος άδ' άμφοτέρων κράσις εύδαιμονίας
 έχει τό άκρον» (Ήτοι: Ό πλούτος χωρίς τήν
 άρετήν δέν είναι άβλαβής γείτονας, αλλά και
 τά δύο μαζί στοιχειοθετοϋν τήν εύδαιμονίαν
 άπολύτως).

Εις άλλο ποιητικόν απόσπασμα: «Σκιδ-
 ναμένες έν στήθεσιν όργας μαψυλάκαν
 γλώσσαν πεφυλάχθαι» (Ήτοι: Όταν ό θυμός
 σέ κυριεύει, φυλάξου από τήν φλύαρν και
 άπρόσεκτη γλώσσα).

Ό Άλκαίος καλεϊ τήν Σαφώ «ιέρή γυ-
 ναίκα».

Η μορφή της είναι ήθική και ή παιδευ-
 τική άξία της ποιητριάς είναι αναντίλεκτη.
 Έκτός της Σαφούς ήκμασαν και άλλες ποι-
 ήτριες, πού υπηρέτησαν τόν λυρικό λόγον
 κατά τά διάφορα είδη των εις τήν Άρχαίαν
 Έλλάδα. Οί ποιήτριες αυτές εύδοκίμησαν
 ιδίως εις τήν μελικήν ποίησιν.

ΟΙ ΕΥΧΕΣ ΣΤΗΝ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ ΜΑΣ ΖΩΗ

Τοῦ κ. **Παύλου Ἀθ. Παλούκα**, Ἐπιτ. Σχολ. Συμβούλου Θεολόγων Δ.Ε.

«Ὁ ξένος κι ὁ ἰκέτης εἶναι
σάν ἀδελφός στὸν ἄνθρωπο»
(Ὁμ. Ὁδύσ. θ´, 546)

Προοίμιο

«Σέ καμιά περίπτωση δέν πρέπει νά περιφρονεῖς τίς καθιερωμένες συνήθειες», συνιστοῦσε ὁ μέγας κωμωδός ποιητής

Μένανδρος (Ἀνθολόγιο Στοβαίου ΜΔ´, 5), γιατί, ὅπως τό δικαιολογεῖ ὁ διάσημος μυθοποιός τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας Αἴσωπος, «ἡ συνήθεια μαλακώνει καί τὰ φοβερά ἀκόμα πράγματα» (Μῦθοι, 10).

Μιά καλή συνήθεια, λοιπόν, στήν καθημερινή ἀλλά καί στή χριστιανική μας ζωὴ εἶναι ἡ ἔκφραση καί ἀνταλλαγὴ εὐχῶν, ἰδιαίτερα δέ στίς μεγάλες γιορτές τῆς χριστιανοσύνης (Χριστούγεννα, Πάσχα κ.ἄ.).

Γνωστή εἶναι ἡ ποιήτρια Ἥρινα, σύγχρονη καί φίλη τῆς Σαπφούς. Σπουδαῖον εἶναι τό ποίημά της «Ἠλακάτη» ἐκ 300 στίχων τό ὁποῖον ἔθεωρήθη ἐφάμιλλον τῶν Ὀμηρικῶν στίχων.

Ἡ Μῦρτις καταγόμενη ἀπό τὴν Ἀθηδῶνα τῆς Βοιωτίας, διδασκάλισσα τοῦ Πινδάρου καί τῆς Κόριννας. Ἡ Κόριννα, ἀπό τὴν Τανάγρα τῆς Βοιωτίας ἐπίσης. Ὁ Σουΐδας μᾶς πληροφορεῖ ὅτι ἐνίκησε εἰς ποιητικὸν ἀγῶνα πέντε φορές τὸν Πίνδαρον, ἔγραψε ἐπιγράμματα καί ἄσματα πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀπόλλωνος. Ἐκ τῶν ποιημάτων τῆς Κόριννας σώζονται ἐλάχιστα ἀποσπάσματα. Θεωρεῖται σπουδαία ποιήτρια τῆς ἀρχαιότητος. Ἀκολούθως ἤμπορεῖ νά μνημονευθῆ ἡ Πράξιλλα ἀπό τὴν Σικυώνα τῆς Πελοποννήσου. Ἦκμασε κατὰ τὰ μέσα τοῦ 5ου αἰῶνος π.Χ. Ἔγραψε ποιήματα ἐρωτικοῦ περιεχομένου, ὕμνους καί διθυράμβους. Ἐνας ἐξ αὐτῶν εἶχε τὸν τίτλον: «Ἀχιλλεύς».

Ἐτέρα ποιήτρια εἶναι ἡ Τελέσιλα ἀπό τό Ἄργος (510 π.Χ.). Ξεχωρίζει διὰ τὴν ποιητικὴν της τέχνην. Εἶναι γνωστὸν τό

πολεμικὸν γεγονός μεταξὺ Ἀργείων καί Σπαρτιατῶν. Ὁ βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Κλεομένης ἐβάδιζε κατὰ τοῦ Ἄργους. Ἡ Τελέσιλα συνεκέντρωσε τίς νέες γυναῖκες τῆς πόλεως, τίς ὁποῖες ὥπλισε καί ἀντεστάθη γενναῖα κατὰ τῶν ἐχθρῶν. Οἱ Λακεδαιμόνιοι, κατὰ τὸν Πausανίαν, ἐσκέφθησαν ὅτι ἂν ἐξοντώσουν τίς γυναῖκες θά γίνουν μισητοὶ διὰ τὴν πράξιν των αὐτὴν καί σέ περίπτωσιν ἀποτυχίας θά προσθέσουν μία νέαν ἀποτυχίαν πλήρη ὀδύνης καί ἐντροπῆς. Ἐπροτίμησαν τὴν ὑποχώρησιν τελικῶς. Ὡστόσο ἡ Τελέσιλα ἔθεωρήθη ὡς ὁ βασικὸς συντελεστής τῆς σωτηρίας τῆς πατρίδος της, πού διέτρεξε μέγα κίνδυνον ἀπὸ τοὺς Λακεδαιμονίους. Καί αὐτῆς τῆς ποιητρίας ὀλίγα ἀποσπάσματα διεσώθησαν.

Ἐν συνόψει ἀναγράφομεν καί πάλιν, ὅτι ὁ Λυρικὸς λόγος τῶν Ἀρχαίων ὑπῆρξε ἐμπνευσμένος, συναισθηματικὸς, γνωμικὸς καί αὐτόχρομα διδακτικὸς διὰ τῶν αἰῶνων καί ἐξ ἐπόψεως μορφῆς, ἀπὸ πλευρᾶς περιεχομένου καί ὑψηλῶν ἐμπνεύσεων.

Τὴν ἐπικροτοῦμε τὴ συνήθειά μας αὐτὴ καὶ ἀπὸ χριστιανικῆς καὶ κοινωνικῆς ἀπόψεως.

Πολλές φορές, ὅμως, τὸ θέμα παίρνει ἀντίστροφη καὶ ἀρνητικὴ τροπὴ, ὅταν δὲν τηρεῖται «κατ' ἐπίγνωσιν». Ὅταν γίνεται δηλαδή μιὰ ἀπλή συνήθεια, τυπικὴ καὶ χωρὶς γνώση ἢ ἐπίγνωση. Ὅταν «ξεφτίζει» καὶ δὲν συνειδητοποιοῦμε τὸ βάθος καὶ τὴν οὐσία τοῦ πράγματος, τὸ γεγονός πού γιορτάζουμε καὶ ἀπὸ τὸ ὅποιο παίρνουμε ἀφορμὴ γιὰ νὰ ἐκφράσουμε καὶ νὰ ἀνταλλάξουμε οὐσιαστικὲς εὐχές, καὶ ὄχι μηχανικά, τυπικά καὶ παπαγαλιστί. Ὁχι τοῦ «τά 'παμε τὰ "χρόνια πολλά" ἢ ὄχι; Συγγνώμη, ξέχασα νὰ στὰ πῶ!», ὅπως συνηθίζουν νὰ λένε πολλοὶ καὶ μάλιστα τηλεφωνικά. Λές καὶ τὰ «χρόνια πολλά» εἶναι ἓνας τύπος, μιὰ τυπικὴ, λεκτικὴ ἐνέργεια καὶ ὄχι εὐχὴ «ἐκ βαθέων». Ὑποκαθίσταται ἡ εὐχὴ σέ κάτι πού πρέπει κατὰ συνήθειαν νὰ εἰπωθεῖ, ἀφοῦ τὸ ἀπαιτεῖ «τὸ πρωτόκολλο» τοῦ τύπου καὶ τῆς γιορτινῆς ἡμέρας. Ἡ συνήθεια αὐτὴ καταντᾷ νὰ εἶναι ὄχι ἡ οὐσία τῆς ζωῆς, ἀλλὰ μιὰ κακὴ συνήθεια, ἓνας ἐπικίνδυνος, ἠθικοκοινωνικὸς, καὶ κακὸς σύμβουλος ἢ ἐχθρὸς τοῦ ἀνθρώπου. Αὐτὸ συμβαίνει, γιατί ἔχουμε κυρίως καὶ πρωτίστως ἀγνοία τῶν σημαντικῶν καὶ λυτρωτικῶν θρησκευτικῶν γεγονότων, πού ἔχουν ἄμεση σχέση μὲ τὴ δική μας ζωὴ καὶ εὐτυχία.

Τί εἶναι, λοιπόν, οἱ εὐχές, ἀπὸ ποῦ πηγάζουν καὶ ποιὸ σκοπὸ ἐξυπηρετοῦν; Πῶς ὁ λαὸς ἐνέταξε καὶ τὴν εὐχὴ μέσα στοῦ νεοελληνικὸ παροιμιακὸ του λόγο καὶ στὴν καθημερινότητα τῆς ζωῆς; Ὅλα αὐτὰ θὰ ἐκτεθοῦν μὲ κάθε συντομία στὴν ἀνάπτυξη τοῦ θέματός μας. Ἄς ἐλπίσουμε ὅτι ὅλοι μας, καὶ οἱ ἀναγνώστες μαζί, θὰ πάρουμε κάποιον ἐρέθισμα γιὰ ἓναν γόνιμο προβληματισμὸ γύρω ἀπὸ τὸ θέμα τῆς οὐσίας τῶν εὐχῶν καὶ τῆς ἀνταλλαγῆς τους μεταξύ μας καὶ οἱ ἐξ ἡμῶν ἐκπαιδευτικοὶ θὰ δώσουμε κάποια βασικὰ στοιχεῖα στοὺς μαθητές μας, ὥστε καὶ αὐτοὶ νὰ ἀλλάξουν τὰ κοινὰ καὶ τετριμμένα πού ἔχουν παραλάβει.

1. Ἐννοια τῶν εὐχῶν

Εὐχὴ εἶναι ἔκφραση τῆς ἐλπίδας ἢ τῆς ἐπιθυμίας τοῦ ἀνθρώπου νὰ πραγματοποιηθεῖ κάτι καλὸ ἢ νὰ εὐδωθεῖ μιὰ ἐνέργεια ἢ νὰ ἐξελιχθοῦν εὐνοϊκὰ τὰ πράγματα. Εἶναι μιὰ ἐπίκληση θείας προστασίας γιὰ κάτι· εἶναι μιὰ γραπτὴ δέση/αἴτηση/προσευχὴ (ἐπίκληση - παράκληση) τοῦ ἱερέα (ἀλλὰ καὶ τοῦ καθενὸς μας) πρὸς τὸν Θεό, τὴν Παναγία καὶ τοὺς ἁγίους, γιὰ ἱκανοποίηση καὶ κάλυψη πνευματικῶν καὶ ὑλικοβιολογικῶν ἀναγκῶν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ κυρίως γιὰ τὴν προστασία καὶ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου. Εὐχὴ εἶναι, ἀκόμα, ἡ εὐλογία πού λέγεται καὶ δίνεται ἀπὸ πρόσωπα πού ἐμπνέουν σεβασμὸ πρὸς αὐτοὺς πού τοὺς προστατεύουν ἢ τοὺς κηδεμονεύουν (λ.χ. οἱ γονεῖς πρὸς τὰ παιδιά καὶ ἀντιστρόφως). Λέει π.χ. ἡ μάνα στοῦ παιδί: «τὴν εὐχὴ (εὐχὴ) μου νὰ 'χεις» ἢ «πῆρε τὴν εὐχὴ τοῦ πατέρα του».

Εἰδικότερα, ἔχει τὴν ἔννοια τῆς συγκατάθεσης πού δίνεται συνήθως γιὰ γάμο: «πῆραν τὴν εὐχὴ τῶν γονιῶν τους καὶ παντρεύτηκαν» ἢ «ζήτησε τὴν εὐχὴ τῆς μάνας της γιὰ νὰ παντρευτεῖ».

Ἡ εὐχὴ τελικὰ ἔχει συγγένεια μὲ τὴν προσευχὴ ἢ ὑπὸ τὴν εὐρύτερή της ἔννοια ταυτίζεται μὲ τὴν προσευχὴ.

Τέλος, παίρνει ἄλλη ἔννοια ἢ εὐχὴ σέ πλαίσια εὐφημιστικά, ὅταν λέμε:

- **Στὴν εὐχὴ:** λέγεται σέ ἐρωτήσεις, ὡς ἔκφραση ἀγανάκτησης ἢ ἀμηνανίας, ὅπως π.χ. «ποῦ στὴν εὐχὴ ἤσουν κι εἶχα ἀρχίσει ν' ἀνησυχῶ, ἀφοῦ σέ περιμένω τόση ὥρα;» ἢ «τί στὴν εὐχὴ ἔκανες;».
- **(Ἄι) στὴν εὐχὴ/νὰ πάρει ἡ εὐχὴ!** (εὐφημιστικά) ὡς ἔκφραση ἀγανάκτησης: «ἡπιότερη ἔκφραση ἀντὶ τοῦ ἄι στοῦ ....», σημειώνει ὁ Γ. Μπαμπινιώτης (Γ. Μπαμπινιώτης, Λεξικό, Ἀθήνα 1998, λ. εὐχὴ, σελ. 700).

2. Παραδείγματα εὐχῶν (ἐνδεικτικὴ ἀναφορά)

Οἱ εὐχές «δίνουν καὶ παίρνουν»:

- **Σέ μεγάλες γιορτές τῆς Ὁρθοδοξίας:** «Καλά Χριστούγεννα», «Καλό Πάσχα», «Καλή Σαρακοστή», «Ἡ Παναγία μαζί σου», κ.ἄ.
- **Σέ γεγονότα, πρόσωπα, πράγματα καὶ καταστάσεις τῆς καθημερινῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου:** «Καλά στέφανα», δηλαδή νά φθάσουν οἱ ἀρραβωνιασμένοι αἰσιῶς στήν ὥρα τοῦ γάμου: «νά ἔχετε τὰ ἀγαθὰ τόν Ἀβραάμ καί τοῦ Ἰσαάκ» (σέ νεόνυμφους): «καλή λευτεριά» (σέ ἐγκυμονοῦσα γυναίκα): «νά σᾶς ζήσει, νά τό χαίρεστε» (σέ γέννηση ἢ βάπτισμα παιδιοῦ): «πραστικά ἢ καλή ἀνάρρωση ἢ σιδερένιος νά ᾿σαι» (σέ ἀρρώστους πού ἀναρρώνουν ἢ ἤδη ἀνάρρωσαν): «καλό ταξίδι» (σέ ταξιδευτές): «χρόνια πολλά» (σέ ὀνομαστικές ἐορτές ἢ σέ μεγάλες θρησκευτικές καί ἐθνικές ἐορτές): «ὁ Θεός νά σέ παρηγορεῖ ἢ νά σέ δυναμώσει» (παρηγορητικὴ εὐχὴ σέ πενθοῦντες) ἢ «αἰῶνια ἢ μνήμη του (της) ἢ ὁ Θεός νά τόν (τήν) ἀναπαύει ἢ νά μακαρίσει τήν ψυχή του ἢ καλό παράδεισο» (σέ νεκρώσιμη ἀκολουθία καί στά νεκρόδειπνα): «νά χαίρεσαι τήν ἱεροσύνη σου» (σέ νεοχειροτονθέντα ἱερέα): «καλά γεράματα» (στούς γέροντες καί γερόντισσες): «καλές δουλειές» (σέ παλαιό ἢ νέο καταστηματοῦρα ἢ ἐπιχειρηματία): «ὁ Θεός μαζί σου» (στόν καθένα πού θά κάνει κάτι ἢ πού θά πάει κάπου...): «νά τόν καλοδεχτεῖς ἢ καλῶς τόν δέχτηκες» (στούς συγγενεῖς κάποιου πού ἐπιστρέφει ἢ ἐπέστρεψε ὁ σύζυγος ἢ τό παιδί, λ.χ. ἀπό τήν ξενιτιά): καί χίλιες δύο ἄλλες λέγονται ἀπό τόν λαό, πού δέν μποροῦν ἐδῶ νά καταχωριστοῦν.

Εὐχές ἔχουμε ἀκόμη ὑπό τύπον χαιρετισμοῦ, ὅπως λ.χ. «καλημέρα», «καλησπέρα», «καλό ξημέρωμα» καί ἄλλες.

3. Ἄγνοια καί εὐχές

Ὅρισμένες φορές δέν διακρίνουν οἱ ἄνθρωποι/χριστιανοί τήν εὐχὴ ἀπό τήν ὁμολογία καί τήν κατάθεση μιᾶς ἀλήθειας. Λένε π.χ. κατά τήν πασχαλινὴ περίοδο: «σοῦ εὐχομαι “Χριστός ἀνέστη” καί “χρόνια πολλά”». Τό «Χριστός ἀνέστη» δέν εἶναι εὐχὴ ἀλλὰ ὁμολογία πίστεως στήν Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ· εἶναι μιὰ ἀλήθεια, βεβαίωση καί χαιρετισμός. Ἀπό τό ἀληθές, ἱστορικό καί ὑπερβατικό γεγονός ἀπορρέουν κατόπιν καί οἱ εὐχές «χρόνια πολλά» κ.λπ.

Πρέπει νά παρατηρήσουμε καί κάτι, ἀκόμα, σημαντικό, πού δέ γνωρίζει ὁ λαός.

Εὐχὴ εἶναι ἔκφραση τῆς ἐλπίδας ἢ τῆς ἐπιθυμίας τοῦ ἀνθρώπου νά πραγματοποιηθεῖ κάτι καλό ἢ νά εὐοδωθεῖ μιὰ ἐνέργεια ἢ νά ἐξελιχθοῦν εὐνοϊκά τὰ πράγματα.

Καλά εἶναι καί τὰ «χρόνια πολλά» καί καλῶς εὐχόμεστε στόν συνεορτάζοντα συνάνθρωπό μας στίς μεγάλες γιορτές τῆς χριστιανοσύνης, τῆς Παναγίας καί τῶν ἁγίων. Ἀλλὰ πρέπει νά συμπληρώνεται ἡ εὐχὴ καί οὐσιαστικά. Ἔτσι λ.χ. τὰ Χριστούγεννα θά πρέπει νά εὐχόμεστε: «Νά γεννηθεῖ ὁ Χριστός μέσα μας» ἢ «νά μᾶς δώσει καί τὴ δική μας ἀναγέννηση». Τό Πάσχα νά εὐχόμεστε μαζί μέ τὰ «χρόνια πολλά» (πού πρέπει νά ἔπονται), καί, «νά ἀναστηθεῖ μέσα στήν ψυχή μας ὁ Κύριος». Νά γίνουμε δηλαδή χριστοφόροι.

Στίς γιορτές τῆς Παναγίας νά εὐχόμεστε: «νά μᾶς σκέπει» ἢ «νά πρεσβεύει ὑπὲρ ἡμῶν» ἢ «νά εἶναι βοήθειά μας» κ.ἄ.

Στίς ὀνομαστικές ἐορτές, κατά τίς ὁποῖες τιμᾶται ἡ μνήμη ἁγίων, τό ὄνομα τῶν

όποιων φέρουν τά έορτάζοντα πρόσωπα, θά ευχόμαστε βέβαια «*χρόνια πολλά*», άλλα νά προσθέσουμε και τό «*καλά, χριστιανικά και εύλογημένα τῇ πρεσβεία τοῦ ἁγίου* (τοῦ ὁποίου φέρομε τό ὄνομα)».

Ἡ ἀκόμη νά ευχόμεσθε «*νά μᾶς σκέπουν και νά μᾶς δυναμώνουν οἱ ἅγιοι στόν δύσκολο ἀγῶνα τῆς ζωῆς και νά τούς μιμηθοῦμε*». Αὐτό εἶναι και τό νόημα τῆς τιμῆς τῶν ἁγίων μας: «*Τιμή γάρ μάρτυρος, μίμησις μάρτυρος*» ἢ τροποποιώντας λίγο τή ρήση τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου: «*τιμή ἁγίου, μίμησις ἁγίου*» (Ι. Χρυσοστόμου, Ὁμιλία εἰς Μάρτυρας, Ρ.Γ. 50, 663).

Αὐτό προϋποθέτει, ὅμως, και γνώση τοῦ βίου τοῦ ἁγίου, πού φέρει ὁ έορτάζων τό ὄνομά του, και πού πρέπει νά τήν ἔχουμε γνωστή τῇ βιογραφία του ὅλοι οἱ λεγόμενοι και βαπτισμένοι χριστιανοί. Ὅλοι οἱ ἅγιοι Πατέρες ὑπογραμμίζουν, ὅτι ὁ καλύτερος τρόπος νά τιμήσουμε τούς ἁγίους εἶναι νά ἐμπνευστοῦμε ἀπό τή ζωή τους και νά τούς μιμηθοῦμε: «*Τῶν ἁγίων μαρτύρων μνημονεύσωμεν, ὅπως κοινωνοί γενέσθαι τῆς ἀθλήσεως αὐτῶν καταξιοθῶμεν*», λέγει και ἡ Λειτουργία τοῦ Κλήμεντος (Λειτουργία Κλήμεντος, Ἀποστολικαί Διαταγαί, ν´ 13).

4. Ἡ εὐχή εἶναι ἐξωτερικέωση τοῦ ἑαυτοῦ μας

Μέ τίς ευχές ἐξωτερικεύουμε τόν ἑαυτό μας μέ τό νά ἐκφράζουμε λεκτικά ὅ,τι πιό ευγενικό και ὠραῖο ἔχουμε μέσα στήν ψυχή μας (ἀγάπη, συμπάθεια, συμπόνια κ.ἄ.) και τό ὅποιο τό ἐκδηλώνουμε μέ λέξεις, «*μ' ἔναν καλό λόγο*». Εἶναι ἡ εὐχή «*τό ἐπιπέγασμα και τό ξεχείλισμα τῶν συναισθημάτων τοῦ ἐσωτερικοῦ μας κόσμου*» (Νικ. Σ. Ἀθανασοπούλου, *Τό ζήτημα τῆς ἀνταλλαγῆς εὐχῶν*, Ἀθῆναι 1963, σελ. 9). Ἄλλ', ὅμως, ὅπως λέει κι ὁ λαός στή γλώσσα του: «*ὁ μανάβης ὅ,τι ἔχει, πουλάει*». Δηλαδή και σέ μᾶς συμβαίνει τό ἴδιο. «*Πουλάμε*» ἢ «*δίνουμε*» ευχές ἀνάλο-

γα μέ τήν πίστη μας, τίς ἀρχές μας και τά ἐνδιαφέροντά μας (πνευματικά ἢ ὑλιστικά). Ἔτσι λ.χ. ἕνας ὑλόφρων ἄνθρωπος θά διατυπώσει μιὰ εὐχή πού ἔχει σχέση μέ τή δουλειά, τήν ὕλη και τό χρῆμα. Ἐνῶ ἕνας πνευματικός ἄνθρωπος ἀντιμετωπίζει τόν συνάνθρωπό του ὡς ψυχοσωματική ὄντοτητα μέ τίς ἀντίστοιχες ὑλικοπνευματικές του ἀνάγκες, τίς θρησκευτικές του πεποιθήσεις και τά πνευματικά του ἐνδιαφέροντα. Ὅποτε και ἡ ἔκφραση τῆς εὐχῆς του θά πρέπει νά εἶναι ἀνάλογη. Πάντα μέ διάκριση, και νά εἴμαστε προσεκτικοί στήν ἔκφραση εὐχῶν άλλα και στή συνέχεια σέ παροχή συμβουλῶν και νοουθεσιῶν ἀπό θέση «*διδασκαλικῆς ἔδρας*».

Μέ τήν ἀνταλλαγῆ εὐχῶν καλλιεργῆται μέν ἡ πνευματικότητα άλλα και ἡ βαθιά κοινωνικότητα. Ἀκόμη και ὁ ποιητής Ὅμηρος στήν «*Ὀδύσειά*» του παρατηρεῖ: «*Ὁ ξένος κι ὁ ἰκέτης εἶναι σάν ἀδελφός στόν ἄνθρωπο*» (θ´ 546). Ἄς μὴν ξεχνᾶμε, ὅμως, και τή διαχρονική ἀξιωματική ρήση τοῦ μεγάλου φιλοσόφου Ἀριστοτέλη γιά τόν ἄνθρωπο: «*Ὁ ἄνθρωπος οὐ μόνον πολιτικόν, άλλα και οἰκονομικόν ζῶν (...)* οὐ μοναυλικόν, άλλα κοινωνικόν ἄνθρωπος ζῶν πρὸς οὐς φύσει συγγενεία ἐστίν» [Ἠθικά Εὐδήμεια, Η´, 1.242, Α´, 25. Πολιτικά, Α´, 1.1.252 Β´, 28: «*ὁ ἄνθρωπος φύσει πολιτικόν ζῶν*» (= ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἀπό τή φύση του προορισμένος νά ζήσει μέσα στήν πόλη)]. Μέ ἄλλα λόγια ὁ ἄνθρωπος δέν εἶναι μόνο πολιτικό ζῶο, άλλα και οἰκονομικό [οἰκογενειακό] (...). Δέν εἶναι ζῶο μοναχικό ὁ ἄνθρωπος, άλλα κοινωνικό, δεμένο μ' ἐκείνους πού συγγενεῦει ἀπό τή φύση του.

5. Ἡ εὐχή στόν νεοελληνικό παροϊματικό λόγο

Ὅταν θέλουμε νά δηλώσουμε κάτι τό ἀκατόρθωτο: «*Ἄν οἱ ευχές ἀλήθεναν, ὁ διακονιάρης θά πλούταινε*» [Δημ. Ν. Παπαδη-

μητρίου (Δ. Ν. Παπαδ.), *Παροιμιαστήριο*, αὐτοέκδοση, Πειραιᾶς 1983, σελ. 172).

Μέ τό ἴδιο νόημα καί πνεῦμα υπάρχουν καί ἀγγλικές παροιμίες: «*Οἱ εὐχές ποτέ δέν μποροῦν νά γεμίσουν ἕνα σακί*», καί, «*ἂν οἱ εὐχές ἦταν ἄλογα, θά καβαλοῦσαν κι οἱ ζητιάνοι*» (Δ. Ν. Παπαδ., ὁ.π., σελ. 172).

Τὴν ἔντονη ἐπιθυμία νά εἰσακουστεῖ ἡ εὐχή κάποιου ἀπὸ τὸν Θεό καί νά τὴν πραγματοποιήσει ἐκφράζει ἡ παροιμία: «*Ἀπ' τὸ στόμα σου καί στοῦ Θεοῦ τ' αὐτί*» (Δ. Ν. Παπαδ., ὁ.π., σελ. 172).

Μέ τὴν ἀνταλλαγὴ εὐχῶν καλλιεργεῖται μὲν ἡ πνευματικότητά ἀλλά καί ἡ βαθιὰ κοινωνικότητά.

Τό πόσο μεγάλη σημασία ἔχει στή ζωὴ, τὴν πρόοδο καί τὴν εὐτυχία τῶν παιδιῶν ἡ εὐχή τῶν γονιῶν, ἄλλ' ἀμοιβαία καί ὁ σεβασμός καί ἡ ὑπακοή τῶν παιδιῶν πρὸς τοὺς γονεῖς, θά μᾶς τό ἐπισημάνουν οἱ ἐξῆς παροιμίες:

- «*Εὐχὴ γονιοῦ ἀσφάλισε κι ὅπου θέλεις τράβα*» (Δ.ν. Παπαδ., ὁ.π., σελ. 172).
- «*Εὐχὴ γονιοῦ, εὐχὴ Θεοῦ*» (Δ.Ν. Παπαδ., ὁ.π., σελ. 172).
- «*Εὐχὴ γονιοῦ, χτίζει παλάτια*» (Δ.Ν. Παπαδ., ὁ.π., σελ. 172).
- «*Εκεῖνος πού ἔχει εὐχὴ γονιοῦ, γεννοῦν κι οἱ πειτειοὶ του*» (Δ.Ν. Παπαδ., ὁ.π., σελ. 173).
- «*Εὐχὴ γονιοῦ ἀγόραζε καί στό βουνό ἀνέβα*» (Δ.ν. Παπαδ., ὁ.π., σελ. 173), ἢ σέ ἄλλη διατύπωση: «*εὐχὴ γονέα ἔπαιρνε καί στό βουνό ἀνέβα*» («Κοντά στὸν Χριστό», τ. 73/2003).

Ἡ εὐχὴ ἔχει τόσο μεγάλη δύναμη καί ἀποτελεσματικότητά, ὥστε νά τρυπάει ἀκόμη καί τὴν πέτρα, λέει ὁ λαὸς σέ σχετικὴ παροιμία του: «*Ἡ εὐχὴ τρυπάει τὴν πέτρα*» (Δ.Ν. Παπαδ., ὁ.π., σελ. 172).

Πολλάκις πραγματοποιεῖται ἀπροσδό-

κῆτα ἡ ἐμφάνιση κάποιου προσώπου, τό ὁποῖο ἐνδόμυχα ἐπιθυμοῦσαμε νά εἶναι κοντά μας: «*Καλομελέτα κι ἔρχεται*» (Δ.Ν. Παπαδ., ὁ.π., σελ. 172).

Ὅποιοι συμβαδίζει μὲ τό θέλημα τοῦ Θεοῦ ἔχει συνθήτως τὴν εὐνοια καί τὴν ὑπέρμετρη ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, καί τότε ζεῖ μέσα στὴν ψυχικὴ γαλήνη καί τὴν ὑλικὴ εὐημερία. Λέμε, λοιπόν, σ' αὐτὴ τὴν περίπτωσι ὅτι αὐτός «*Θεοῦ ἔχει εὐχή*»! Ὁ τραγικὸς ποιητὴς Εὐρυπίδης τονίζει ὅτι «*στοὺς θεοὺς ἄς προσευχόμεστε γιατί εἶναι πολὺ μεγάλη ἡ δύναμή τους*» (Ἄλκπστις, 218-220).

Μπορεῖ παιδαγωγικά, ὁ Θεὸς νά μὴν τὰ φέρνει βολικά στή ζωὴ αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλά τὸν ἔχει στή δική του σκέψη καί βούλησι καί τὸν προετοιμάζει γιὰ τὴν αἰώνια εὐτυχία καί ζωὴ, πού δέ συγκρίνεται μὲ τὴν ὑλικὴ εὐτυχία. Γι' αὐτό καί ὁ λαὸς εὐχεται «*καλὰ στερνά*», μαζί μὲ τὴν ἐκκλησία, πού αἰτεῖται νά εἶναι «*χριστιανὰ τὰ τέλη τῆς ζωῆς ἡμῶν, ἀνώδυνα, ἀνεπαίσχυντα, εἰρηνικά καί καλὴν ἀπολογία*...» (Στά «Πληρωτικά» τῶν προηγούμενων δεήσεων κατὰ τὴν τέλεσι τῆς Θ. Λειτουργίας τοῦ ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου κ.ά.).

Ἄλλ' ἄς προσέξουμε, ὅμως, καί κάτι σημαντικό: Μαζί μὲ τὴν εὐχὴ-προσευχὴ, θά πρέπει νά δραστηριοποιούμαστε καί οἱ ἴδιοι ἀποφεύγοντας τὴν ὀκνηρία, τὴν ἀνεμελιά καί τὴν ἀπραξία. Πρέπει νά ἔχουμε ὡς ἀρχὴ αὐτό πού ἔλεγαν καί οἱ ἀρχαῖοι πρόγονοί μας: «*Σὺν Ἀθηνᾶ καί σὺ χεῖρα κινεῖ*» (Ἀπὸ τὸν μῦθο τοῦ Αἰσώπου ἀρ. 53 «Ἀνὴρ ναυαγός»). Δηλαδή μαζί μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ νά κινούμαστε καί ἐμεῖς. Μόνο ὁ συνδυασμὸς Θείας Χάριτος καί ἀνθρώπινης ἐλευθερίας φέρνει ἐπιθυμητὰ ἀποτελέσματα, τὴ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου.

Τέλος, μιὰ ὀλλανδικὴ παροιμία λέγει: «*Ὁ μύλος θέλει νερό, εὐχές δέ θέλει*» (Δ.Ν. Παπαδ. ὁ.π., σελ. 172). Θέλει δηλαδή νά ἔχεις ἐμπειρία καί νά μοχθήσεις γιὰ κάτι πού θέλεις νά πραγματοποιήσεις στή ζωὴ. «*Καλὴ εἶναι ἡ προσευχή, ἀλλά γιὰ καλὸ καί*

για κακό πάρτε και μία γάτα για τὰ ποντίκια», λέει ο λαός.

Χρησιμοποιούμε, επίσης, εκφράσεις στην καθημερινότητα της ζωής μας με σημείο αναφοράς την «εὐχή», όπως για παράδειγμα:

- **Εὐχῆς ἔργον:** ἡ ἐπιθυμητή κατάσταση πού ἐκπληρώνει τὶς προσδοκίες κάποιου (λ.χ. θὰ ἦταν εὐχῆς ἔργον νὰ μὴν εἶχε μπλέξει μὲ τὴν κοπέλα ἢ τὸν ἄνδρα αὐτή/όν).
- **Κατ' εὐχὴν:** σύμφωνα μὲ τὶς ἐπιθυμίες καὶ τὶς ἐπιδιώξεις κάποιου (λ.χ. πῆγαν ὅλα κατ' εὐχὴν, δηλαδή εἶχαν αἴσια, ἐπιτυχὴ ἔκβαση).
- **Εὐχὴ καὶ κατάρα:** Κατὰ τὸ Λεξικὸ τοῦ Γ. Μπαμπινιώτη «ἀφήνω σέ κάποιον ἄλλο (συνήθως ζητώντας του αὐτὸ ὡς τελευταία χάρη, ὡς διαθήκη) νὰ ἐκτελέσει ἐπιθυμία μου, δίνοντάς του τὴν εὐλογία μου ἂν τὸ πράξει καὶ τὸν ἀναθεματισμὸν μου ἂν δέν τὸ πράξει» (Ἀθήνα 1998, σελ. 868, λ. κατάρα).

Ἐπίλογος

Προσπαθήσαμε νὰ βάλουμε τὰ πράγματα πού σχετίζονται μὲ τὸ θέμα τῶν εὐχῶν στὴ θέση τους. Ἄς ἐλπίσουμε ὅτι πεισθήκαμε γιὰ μιὰ δεκτὴ συνήθεια, πού ἴσως, ὅμως, εἶχε ἠθικὰ ἔκτραπεί τῆς πορείας της καὶ ἀπὸ καλὴ εἶχε γίνει κακὴ. Γιὰ μιὰ ἀλήθεια, πού ἴσως νὰ μὴν τῆς εἶχαμε δώσει μέχρι τώρα καὶ τόσο μεγάλη σημασία, γιατί ἀπλούστατα δέν τὴν εἶχαμε συνειδητοποιήσει τόσο καλά καὶ σέ βάθος.

Συνοψίζοντας ὅλα τὰ ἐκτεθέντα παραπάνω, λέμε καὶ πάλι, ὅτι οἱ εὐχές εἶναι τελικὰ προσευχές, καὶ ὄχι ἀπλές φράσεις τυπικές, τῶν ὁποίων τὸ νόημα σημαίνει ὅ,τι καλύτερο ἔχει μέσα στὴν ψυχὴ του ὁ ἄνθρωπος γιὰ τὸν ἄλλο, τὸν πλησίον, τὸν συνάνθρωπό του.

Κατὰ κανόνα οἱ εὐχές εἶναι προϊόν τῶν ἑορτῶν τῆς Ὁρθοδοξίας μας, οἱ ὁποῖες μᾶς διδάσκουν, μᾶς ἐμπνέουν ἀλλὰ καὶ μᾶς καλοῦν νὰ συμμορφωθοῦμε μὲ τὸ πνεῦμα τους καὶ τὸ περιεχόμενό τους. Μᾶς ὑπενθυμί-

ζουν ἀκόμη οἱ ἑορτές καὶ τὸν ὕψιστο σκοπὸ τῆς ζωῆς μας καὶ τὴν πνευματικὴ ἀποστολή μας. Οἱ εὐχές μας, λοιπόν, πρέπει νὰ προσαρμόζονται στὸ πνεῦμα αὐτῶν τῶν ἑορτῶν γιὰ νὰ ἀποκομίζονται κυρίως πνευματικά, ἀλλὰ καὶ ἠθικοκοινωνικά ὀφέλη.

Ἔχουμε βέβαια καὶ ἄλλα περιστατικά, γεγονότα καὶ καταστάσεις καὶ ἐπετειούς σπῆ

Κατὰ κανόνα οἱ εὐχές εἶναι προϊόν τῶν ἑορτῶν τῆς Ὁρθοδοξίας μας, οἱ ὁποῖες μᾶς διδάσκουν, μᾶς ἐμπνέουν ἀλλὰ καὶ μᾶς καλοῦν νὰ συμμορφωθοῦμε μὲ τὸ πνεῦμα τους καὶ τὸ περιεχόμενό τους. Μᾶς ὑπενθυμίζουν ἀκόμη οἱ ἑορτές καὶ τὸν ὕψιστο σκοπὸ τῆς ζωῆς μας καὶ τὴν πνευματικὴ ἀποστολή μας.

ζωῆς μας (δουλειές, ταξίδια, σπουδές, γάμους, θανάτους, βαπτίσιμα, γεράματα κ.λπ.), πού δικαιολογοῦν τὶς εὐχές μας γιὰ καλὴ εὐδωσὴ τους καὶ γιὰ «χρόνια πολλά», ἀλλὰ χριστιανικά.

Σ' αὐτές τὶς περιπτώσεις ἐξηπηρετεῖται καὶ ὁ σκοπὸς τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς κοινωνικότητας. Δηλαδή μὲ τὶς εὐχές μας συμπαριστάμεθα στὸν συνάνθρωπό μας ἠθικὰ καὶ πνευματικά σέ μιὰ προσπάθεια ἢ δύσκολη στιγμή καὶ ἀπόφαση τῆς ζωῆς του.

Πρέπει, τέλος, οἱ εὐχές μας νὰ εἶναι πηγαῖες καὶ αὐθόρμητες καὶ ὄχι τυπικές καὶ «φτιασιδωμένες» ἢ ὑποκριτικές, γιὰ νὰ «πιᾶσουν τόπο» καὶ νὰ σώζουν τὸν ἄνθρωπο. Ἡ ἐκτίμηση, ἡ ἀξιολόγηση, ἡ ἀλλαγὴ πορείας καὶ ἡ ἐφαρμογὴ τῶν ἀνωτέρω εἶναι θέμα ἐπιλογῆς τοῦ καθενὸς μας.

Η Έλληνική «θύραθεν» και «ιερά» παιδεία είναι...

Από τὰ ἐφηβικά μου ἀκόμη χρόνια,

Ἔρωτα γιὰ τὴ «θύραθεν» καὶ τὴν «ιερά» παιδεία εἶχα·

«Θύραθεν» τὴν Ἑλληνική καὶ «Ἱεράν» τὴν Χριστιανική»

Τέτοια τῆς παιδείας διάκρισιν ἔκαμον Χριστιανοὶ Πατέρες

Μὰ θαρρῶ πῶς καὶ ἡ «θύραθεν» Ἑλληνική, ἱερά παιδεία εἶναι.

Ἵομηρος καὶ Ἱσίοδος πρόδρομοι τῆς θύραθεν παιδείας ἦσαν

Ἱερά πράγματα ἐδίδαξαν, ἠθικές παρακαταθήκες μᾶς ἀφῆκαν

Θαλῆς καὶ Πίνδαρος, Πυθαγόρας, Δημόκριτος καὶ Ἡράκλειτος

Διαχρονικές ἀλήθειες εἶπαν, μαθητές ἀκόμη ἔχουν.

Τοῦ Σοφοκλῆ τὰ λόγια, ἱερότητα μέχρι τώρα φέρουν

«Ἀπὸ τὰ θάματα τοῦ κόσμου, δέν εἶναι τίποτε ἄλλο,

Ποῦ νά 'ναι σάν τόν ἄνθρωπο, περηφανή μεγάλο»

Στόν κόσμο ὁ ἄνθρωπος δέν γεννήθηκε γιὰ νά μισεῖ,

Μονάχα ὄλους, φίλους καὶ ἐχθρούς, νά ἀγαπᾶ»

Λόγια ἱερά τῆς «θύραθεν» ἑλληνικῆς παιδείας.

Ἀπ' ὅλα τὰ θεϊκά ἀγαθὰ, «τό λογικό εἶναι καλλίτερον ἀπ' ὅλα»

Στίς δυσκολίες τῆς ζωῆς μὴν ἀποκάμεις

«Ἡ ἐλπίδα ἡ ἀεικίνητη, εἶναι παρηγοριά γιὰ ὄλους»

Ὁ φρόνιμος δέν θαρρεῖ ποτέ, πῶς αὐτός μόνο ὑπάρχει

Ὅτι ἔχει γλώσσα, ἡ ψυχὴ, ποῦ δέν τὴν ἔχει κάποιος ἄλλος.

Ὁ ἄνθρωπος ἀλάθτος δέν εἶναι, ἡ ἁμαρτία εἶναι γενική

Ἡ συνείδησις κάθε ἀνθρώπου, βάρβαρου ἢ «πολιτισμένου»

Μαρτυρία φέρει, ὅτι ὑπάρχει σέ ὄλους τοὺς θνητοὺς

Αὐτὰ καὶ πολλὰ ἄλλα ἱερά, διδάσκει ὁ μέγας Σοφοκλῆς,

Μαζί μέ ἄλλους κλασικούς, ποῦ θυμίζουν λόγια τῆς Γραφῆς

«Σοφός Σοφοκλῆς... Ἀνδρῶν δ' ἀπάντων Σωκράτης σοφώτατος»

Γράφει κάποιος Χριστιανός Ἑλληνας Βυζαντινός.

Τοῦ Σωκράτη ἡ σοφία θεόπνευστη φαίνεται νά εἶναι

Χριστιανό πρό Χριστοῦ, τόν ὠνόμασαν Χριστιανοί πατέρες
Ὁ μαθητής του Πλάτων, μοναδικός στό κόσμο εἶναι.

Σωκράτης καί Πλάτωνας μαζί, ἀρετή δίδαξαν καί αὐτογνωσία
«Γνώθι σαυτόν», ἀνάλυσε τόν ἑαυτόν σου, γνώρισε τί εἶσαι
Κρατεῖς ἀπό μοίρα θεϊκή, συγγένεια μέ τό θεῖο ἔχεις
Ὁ Θεός ἀπόλυτον ἀγαθόν, καί ἀπόλυτα ἄραϊον εἶναι.

Ἄγαθός κι' ὁ ἄνθρωπος, τό θεῖον καλεῖται νά μιμῆται
«Ὁμοίωσις Θεῷ κατά τό δυνατόν» νά εἶναι ἡ μέριμνά του
Σωφροσύνη, δικαιοσύνη, ἀνδρεία καί ἀρετή
Ὀλιγάρκεια καί ἐγκράτεια, τό μέτρο καί ἡ ἄρμονία
Ὁδηγοί στήν ζωή νά εἶναι, γιά νά ἀνέλθει ἡ ἀθάνατη ψυχή
Στόν Ἄρατο Δημιουργό, στόν Ὅποιον νά ὑπάρχει θέλει.

Καί ἄλλοι Ἕλληνες σοφοί, πολλά «ιερά» πράγματα διδάσκουν.
Εἰς τόν Θεό, διά τοῦ Θεοῦ, καί ἐντός του Θεοῦ ὅλα συνυπάρχουν
«Μέσα στό Θεό ζῶμεν, καί κινούμεθα καί ὑπάρχουμε»
Τό λέγει ὁ Ἕλληνας σοφός καί τό βεβαιώνει ἡ Γραφή,
«Διδάσκουμε ὅ,τι διδάσκουν καί οἱ Ἕλληνες», προσθέτει ὁ Ἰουστίνος.

Τοῦ Πλάτωνα, τοῦ Ζήνωνα καί τοῦ Ἐπικτήτου λόγια
Δέν εἶναι ξένα ἀπό τίς διδασκαλίες τοῦ Ναζωραίου Ἰησοῦ.
Τόν Ἰησοῦ σέ Χριστό ὁ Ἕλληνισμός κατέδειξε, θεάνθρωπο τόν ἀνεγνώρισε
Νέο Προμηθεά, εὐεργέτη ὅλης της οἰκουμένης ἀνεκήρυξε.

«Θύραθεν» καί «Ἱερά» παιδεῖα ἱερές παρακαταθήκες εἶναι
Νά διατηροῦμε καί νά διδάσκουμε στά σχολεῖα καί στά σπίτια μας
Ἄρμονία διατηροῦν, μορφώνουν τόν ἄνθρωπο, καταδικάζουν τ' ἄκρα
Καύχημα καί παράδειγμα στους δικούς μας εἶναι, νά παραδειγματίζονται
καί οἱ ξένοι νά μιμοῦνται.

Πρωτοπρεσβύτερος Δημήτριος Κωνσταντέλλος,
Ἐπίτιμος Καθηγητής Stocton College, U.S.A.

Ο ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΝΟΗΜΑ ΤΩΝ ΕΘΝΙΚΩΝ ΕΠΕΤΕΙΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΑΡΕΛΑΣΕΩΝ

Τοῦ κ. Δημητρίου Μπράνη, Δασκάλου, Πολ. Ἐπιστήμονα, Σχολ. Συμβούλου Α/θμιας Ἐκπ/σης.

Α. Ὁ σκοπός τοῦ ἑορτασμοῦ τῶν Ἐθνικῶν Ἐπετειῶν καί τῶν Παρελάσεων εἶναι νά τιμῶνται καί νά «γεραίρονται» οἱ ἀγωνιστές τοῦ ἔθνους καί τῆς Πατρίδας. Νά τιμῶνται οἱ ἀγωνιστές τῶν Ἐθνικῶν καί Ἐθνοσωτηρικῶν καί Ἐθνικῶν ἰδανικῶν καί ἰδεωδῶν. Ὅλοι αὐτοί πού ἀγωνίστηκαν γιά τήν Ἐλευθερία, τήν Ἠθική καί τό Δίκαιο. Γιά τή Δημοκρατία, τήν Τιμή καί τήν ἀνθρώπινη Ἀξιοπρέπεια. Οἱ ἀγωνιστές τοῦ Ὁραίου καί τοῦ Ἀληθοῦς. Οἱ ἀγωνιστές τοῦ «εὐ ζῆν».

Β. Οἱ Ἕλληνες ἀνέκαθεν ἀγωνίζονταν τόν ἀγῶνα τῆς τιμῆς καί τῆς δόξας. Ἀνέκαθεν φύλαγαν Ἐθνοσωτηρίες. Ἀνέκαθεν ἔδιναν ὅ,τι πολυτιμότερο εἶχαν, τή ζωή τους, γιά τήν φύλαξη καί τήν ὑπεράσπιση τῶν Ἐθνικῶν καί Ἐθνοσωτηρικῶν καί τῶν Ἐθνικῶν ἰδανικῶν καί ἰδεωδῶν. Οὐδέποτε οἱ Ἕλληνες στή ροή τοῦ χρόνου καί τῆς διαδρομῆς τῶν ἀνθρωπίνων αἰῶνων πτοήθηκαν ἀπό τόν ἐχθρό. Οὐδέποτε καταλήφθηκαν ἀπό φόβο. Οὐδέποτε ὑπολόγισαν τή δύναμη, τήν ὑπεροχή, τόν ἀριθμό, τόν ὄγκο καί τά ὄπλα τοῦ ἐχθροῦ. Δέν ἔδωσαν ΠΟΤΕ «γῆ καί ὕδωρ» καί ΠΑΝΤΑ ἀπαντοῦσαν «Μολὼν λαβέ». Δέν πρόδωσαν ποτέ τά Ἐθνικὰ τους ἰδανικά* (παιάνας Σαλαμινομάχων). Πολεμοῦσαν πάντα μέ ἀπίστευτη γενναιότητα* (Κυναίγειρος) καί ἀνδρεία. Μέ ἥρωισμό. Τόν ἐχθρό τόν νικοῦσαν ἢ ἔπεφταν στή μάχη. Δέν ὑπολόγισαν τόν θάνατο* (αν εἶναι νά πεθάνουμε...).

Γ. Γεμάτη ἡ ἑλληνική ἱστορία ἀπό τέτοιους ἀγῶνες. Μαραθῶνας, Σαλαμίνα, Πλαταιές, Ἐθνοσωτηρίες, Ῥωμαϊκή κατάκτηση* (Ἡ Ἑλλάδα κατέκτησε τόν κατακτητή), Τουρκοκρατία, 1821, ἀπελευθερωτικοί πόλεμοι 1912-13, ἔπος τοῦ '40 κατά τοῦ φασισμοῦ καί ναζισμοῦ κ.λπ.

Δ. Γι' αὐτό τό νόημα τοῦ ἑορτασμοῦ

τῶν Ἐθνικῶν ἐπετειῶν εἶναι ἡ διατήρηση καί ἐπικαιροποίηση τῆς ἱστορικῆς μνήμης. Εἶναι τό χθές, τό παρελθόν, πού φωτίζει καί διδάσκει. Εἶναι μνήμη ἱστορικῶν γεγονότων καί σταθμῶν. Χωρίς ἱστορική μνήμη δέν μπορούμε νά ἔχουμε ἔθνικό βίο, νά ἔχουμε ἐπιβίωση καί ὑπαρξη. Εἶναι ὁ φάρος ὁ φωτεινός πού φωτίζει τό δρόμο τοῦ καθήκοντος. Τόν δρόμο τῆς ὑπεράσπισης τῶν ἰδανικῶν καί ἰδεωδῶν τῆς φυλῆς. Τό δρόμο φύλαξης τῶν «Ἐθνοσωτηριῶν».

Ἀποκορύφωμα τοῦ ἑορτασμοῦ αὐτοῦ εἶναι οἱ Παρελάσεις. Μαθητικές καί τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων τῆς χώρας. Ἡ ἀπόδοση τῆς ὀφειλόμενης τιμῆς στούς ἥρωες ἀπό τά νιάτα τῆς πατρίδας. Ἀναγνώριση τῆς θυσίας τῶν προγόνων, τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων πού τό αἷμα τους κυλάει στίς φλέβες μας. Γι' αὐτό οἱ παρελάσεις, τονώνουν καί ἀνυψώνουν τό ἠθικό τοῦ λαοῦ μας. Τονώνουν τό Ἐθνικὸ καί τό Ἐθνοσωτηρικὸ καί τό Ἐθνικὸ του φρόνημα. Εἶναι ἀναπόσπαστο μέρος τοῦ ἑορτασμοῦ τῶν Ἐθνικῶν ἐπετειῶν. Καί ὅπως ὅλοι γνωρίζουμε, παρελάσεις γίνονται σέ ὅλες τίς χώρες τοῦ πλανήτη. Ὅσοι τίς θεωροῦν δέ ἀναχρονιστικές, φαίνεται ὅτι αὐτοί βρίσκονται ἐκτός τόπου καί χρόνου. Φτάνει νά σκεφτοῦμε, πόσοι λαοὶ μπορούν νά καυχῶνται γιά τόν ἥρωισμό τῶν προγόνων τους, ὅπως μπορεῖ νά καυχᾶται γιά τίς θυσίες καί τούς ἀγῶνες τους ἕνας Ἕλληνας, ἀπόγονος τῶν Μαραθωνομάχων, Σαλαμινομάχων κ.λπ. τῶν ἀγωνιστῶν τοῦ 21 ἢ τῶν μαχητῶν τῆς Πίνδου καί τῶν Βορειοπεριφερειακῶν βουνῶν; Διαγράφεται μέ μιὰ λέξη τέτοια ἱστορία; Τολμᾷ κανεὶς νά ἀπαγορεύσει στήν ἑλληνική νεολαία νά τιμῆσει τούς δοξασμένους τῆς προγόνους, πού τῆς ἐπέτρεψαν σήμερα νά εἶναι ἐλεύθερη;

ΓΙΑ ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Του κ. **Άθαν. Ί. Αναστοπούλου**, Θεολόγου - Φιλολόγου, τ. Γυμν/χου

α. «Ο βλέπεις γράψον εις βιβλίον και πέμψον ταῖς ἐπτά ἐκκλησίαις» (Αὐτό πού βλέπεις νά τό γράψεις σέ βιβλίό και νά τό στείλεις στίς ἐπτά Ἐκκλησίες).

Ἀπ. α΄, 11

β. Ποτέ δέν πρέπει ν' ἀφήσεις ἀπό τό στόμα σου τό βιβλίό του νόμου τούτου. Θά τό μελετᾷς μέρα και νύχτα.

Ἰσο. Ναυῆ α΄, 8

γ. Ἐχουμε παρηγορία τά ἅγια βιβλία, πού βρίσκονται στά χέρια μας.

Α΄ Μακ. ιβ΄, 9

δ. Ὅποιος ἀνοίγει ἕνα βιβλίό ἀφήνει τό τιμόνι τῆς ζωῆς του στόν συγγραφέα.

Μ. Βασίλειος

ε. Ὅπως κόβοντας τά τριαντάφυλλα ἀποφεύγουμε τά ἀγκάθια τῆς τριανταφυλλιάς, ἔτσι και ἀπό τά συγγράμματα θά παραλάβουμε ὅ,τι εἶναι ὠφέλιμο και θά προφυλαχτοῦμε ἀπό τά βλαβερά.

Μ. Βασίλειος

στ. Νά μελετᾷς τά βιβλία και ὅ,τι ἀποθησαύρισες στήν ψυχή σου ἀπό τή μελέτη.

Γρηγόριος Θεολόγος

ζ. Παρακαλῶ ὅλοι νά ἀποκτήσετε βιβλία. Εἶναι φάρμακα τῆς ψυχῆς. Ἄν δέν θέλετε ἄλλο, τουλάχιστον τήν Καινή Διαθήκη. Καί ὄχι ἀπλά νά σκύβεις πάνω στή Γραφή, ἀλλά νά συγκρατεῖς στό μυαλό σου τά νοήματά της.

ἱερός Χρυσόστομος, ΕΠΕ 22, 260

η. Ὅλα τά ἔχουμε παραμελήσει. Ποιός ἀπό σᾶς, σάν πηγαίνει στό σπίτι, παίρνει στά χέρια τό βιβλίό τό χριστιανικό και ἐξετάζει ἐρευνώντας

τή Γραφή; Μοῦ φαίνεται, κανείς δέν μπορεῖ νά ἀπαντήσει θετικά. Ἀλλά ζάρια και ἄλλα τυχερά παιχνίδια μποροῦμε νά βροῦμε σέ πολλούς, βιβλία ὅμως ἱερά πουθενά, παρά σέ λίγους.

ἱερός Χρυσόστομος, ΕΠΕ 13, 272

θ. Ἄς θησαυρίζουμε γιά τόν ἑαυτό μας πνευματικά βιβλία. Ὅπου υπάρχουν πνευματικά βιβλία, ἀπομακρύνεται ἀπό ἐκεῖ κάθε διαβολική ἐνέργεια και προέρχεται σέ ἐκείνους πού τά μελετοῦν μεγάλη παρηγορία και ἐνθάρρυνση νά ἀκολουθήσουν τήν ἀρετή.

ἱερός Χρυσόστομος, ΕΠΕ 25, 480

ι. Ἡ ἀνάγνωση τῶν κακῶν βιβλίων μᾶς διδάσκει νά γνωρίζουμε τό κακό χωρίς ἀποστροφή, νά μιλάμε χωρίς αἰδῶ και νά κάνουμε τό κακό χωρίς ντροπή.

ἱερός Αὐγουστίνος

ια. Ὁ κόσμος εἶναι ἕνα βιβλίό και αὐτοί πού δέν ταξιδεύουν διαβάζουν μόνο σελίδα.

Ὁ ἴδιος

ιβ. «Χαῖρε ὁ τόμος, ἐν ᾧ δακτύλῳ ἐγγέγραπται Πατρός ὁ Λόγος, Ἄγνή· ὄν ἰκέτευε βίβλῳ ζωῆς τούς δούλους σου καταγράψαι, Θεοτόκε» (Χαῖρε, ἀγνή Παρθένε, πού εἶσαι ὁ τόμος στόν ὅποιο μέ τό δάκτυλο τοῦ Θεοῦ Πατρός ἔχει γραφεῖ ὁ Λόγος. Ἰκέτευε Αὐτόν, Θεοτόκε, νά ἐγγράψει τούς δούλους σου στό βιβλίό τῆς αἰώνιας ζωῆς).

Κανόνας τοῦ Ἀκαθίστου, ὠδή η΄

ιγ. Τά καλά και ψυχωφελῆ βιβλία εἶναι οἱ κάλλιστοι τῶν φίλων και ἡ συντροφιά των ἢ τῶν πασῶν πολυτιμοτάτη.

Κ. Καλλινίκου, Πρακτικές Ὁμιλίες, σ. 122

ιδ. Τά καλά βιβλία εἶναι γιαντρικά τοῦ νοῦ.

Δημόκριτος

ιε. Ὁ Σωκράτης, ὅταν ρωτήθηκε γιατί δέν γράφει, ἀποκρίθηκε: «Γιατί θεωρῶ τό χαρτί πολυτιμότερο ἀπό ὅσα πρόκειται νά γραφοῦν πάνω του».

Ἀνθολόγιο Στοβαίου ΚΑ΄ 9

ιστ. Τά βιβλία εἶναι ἀθάνατα τέκνα πού θεοποιοῦν τούς πατέρες τους.

Πλάτων

ιζ. Ὁ Θεόκριτος, ὅταν ρωτήθηκε γιατί δέν συγγράφει, εἶπε: «Γιατί ὅπως θέλω, δέν μπορῶ καί ὅπως μπορῶ, δέν θέλω».

Ἀνθολόγιο Στοβαίου ΚΑ΄ 10

ιη. Τά βιβλία ἀποτελοῦν τροφή γιά τή νεότητα, χαρά γιά τά γηρατεία, κόσμημα στόν καιρό τῆς εὐτυχίας, καταφύγιο καί παρηγοριά στόν καιρό τῆς ἀτυχίας, εὐχαρίστηση στό σπίτι, συντροφιά κατά τή νύχτα, στό ταξίδι καί στήν ἐξοχή.

Κικέρων

ιθ. Ἄν δίπλα στή βιβλιοθήκη σου ἔχεις καί ἕναν ὥραϊο κῆπο, ἄς εἶσαι βέβαιος ὅτι δέν σοῦ λείπει τίποτε στή ζωή.

Ὁ ἴδιος

κ. Καί τό καλύτερο ἀκόμη βιβλίον εἶναι ἀνίκανονά σέ ὠφελεῖσαι, ὅταν διαβάζεται ἐπιπόλαια.

Σενέκας

κα. Ὁργανον τῆς μόρφωσης εἶναι ἡ χρησιμοποίηση τῶν βιβλίων καί ἀπό αὐτά, σάν ἀπό ἄμεση πηγή, διαφωτίζεται ἡ ἐπιστήμη.

Πλούταρχος, περί παιδων ἀγωγῆς 10

κβ. Πιστοί φίλοι πού οὔτε κολακεύουν οὔτε ὑπερετοῦνται, εἶναι τά βιβλία.

Φραγκίσκος Βάκων

κγ. Τά βιβλία εἶναι ἀκοίμητες λαμπάδες τῆς συγκεντρωμένης σοφίας.

Ἐρασμος

κδ. Τό βιβλίον πού ἀνοίγουμε μέ λαχτάρα καί κλείνουμε μέ κέρδος εἶναι ἄριστον.

Σαίξπηρ

κε. Ὅπως εἶναι οἱ ἄνθρωποι, ἔτσι εἶναι καί τά βιβλία. Μικρός ἀριθμὸς παίζει σπουδαῖον ρόλον. Τά ἄλλα ἀποτελοῦν τό πλῆθος.

Βολταῖρος

κστ. Ἡ ἀνάγνωσις τῶν καλῶν βιβλίων εἶναι συ-

νομιλία μέ τούς τελειότερους ἄνθρώπους τοῦ παρελθόντος.

Καρτέσιος

κζ. Ἡ κληρονομία, πού ἀφήνει ἕνας μεγαλοφυῆς στήν ἀνθρωπότητα, εἶναι τά βιβλία.

Θ. Ἐντισον

κη. Τό καλύτερον πανεπιστήμιον τῆς ἐποχῆς εἶναι ἡ καλή συλλογή ἐκλεκτῶν βιβλίων.

Θ. Καρλάυλ

κθ. Στόν ἀνώτατον πολιτισμόν τό βιβλίον εἶναι ἡ ἀνώτερη τέχνη.

Ἐμερσον

λ. Ὅταν τό βιβλίον πού διαβάσεις, ἀνεβάσει τό ἠθικόν σου καί γεμίζει τήν καρδιά σου μέ εὐγενικά αἰσθήματα, τότε μή ζητᾷς νά κρίνεις μέ ἄλλον τρόπον τό ἔργον. Εἶναι καλόν καί γραμμένον ἀπό ἀριστοτέχνην τῆς πέννας.

Λαμπρυγιέρ

λα. Ἐνα ξεχωριστό βιβλίον γιά μένα εἶναι ἐκεῖνον πού ἀνταρτάζει τήν ψυχὴν καί μεταβάλλει τίς καρδιές τῶν ἀνθρώπων. Ἐκεῖνον πού δέν γεννήθηκε ἀπό φαντασίες καί εἶναι δουλεμένο καλόν.

Ἀνατόλ Φράνς

לב. Ὁ ἄνθρωπος γνωρίζεται γενικά ἀπό τά βιβλία, τά ὅποια διαβάσει, ὅπως γνωρίζεται καί ἀπό τούς ἄνθρώπους, μέ τούς ὁποίους συναναστρέφεται.

Σαμουήλ Σμάλ

λγ. Στά χέρια τῶν παιδιῶν πρέπει νά ἔρχονται βιβλία, πού θά δίνουν στή μικρὴν καί ἀκριβὴν ψυχὴν τους, ὅ,τι θά εὐχόμεσθε νά μείνει σέ αὐτὴν γιά ὅλη τὴν ζωὴν τους.

Φενελόν

λδ. Τά ἄλλα βιβλία τά διαβάσω, ἡ Ἁγία Γραφή μέ διαβάσει.

Ντσοτογιέφκι

λε. Καί τά βιβλία νά εἶναι σάν τὰ κρίνα.

Κωστής Παλαμᾶς

λστ. Τά πιό γόνιμα βιβλία εἶναι ἐκεῖνα πού μάς μαθαίνουν κάτι. Εἶναι ἐκεῖνα πού μάς διηγείρουν τόν στοχασμόν.

Ἄγγελος Τερζάκης

λζ. Τό βιβλίον εἶναι ἕνας φίλος, ἕνας σύντροφος τῆς μοναξιάς. Προσφέρει νόημα στή ματαιότητα. Ἀνῆκει στοὺς αἰῶνες.

Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος

ΑΠΟ ΟΣΑ ΔΙΑΒΑΖΟΥΜΕ

Η ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΔΥΣΗ

Τῆς *συντάξεως*

Τά τελευταῖα χρόνια, ἐκτός ἀπό τήν ἀνθροπ τῶν πατερικῶν ἐκδόσεων στή χώρα μας καί τίς μελέτες πού ἀναφέρονται στούς πατέρες τῆς Ἀνατολῆς, ὑπάρχει μιὰ δειλή ἀλλά ὅπωςδήποτε ἐνδιαφέρουσα ἐνασχόληση μιᾶς ὁμάδας νεώτερων ἡμεδαπῶν θεολόγων (ἀλλά καί φιλολόγων) μέ τούς πατέρες τῆς Δύσης. Ὅπως εἶναι γνωστό, τό σχῆμα μεταξύ τῶν δύο ἐκκλησιῶν «ὀριστικοποιήθηκε» τό 1054. Ἔως τότε, γενικῶς, ἡ θεολογία Ἀνατολῆς καί Δύσης εἶχε περιόδους σύμπλευσης καί νηνεμίας, ἀλλά καί περιόδους τρικυμιῶν καί θυέλλης. Κατά τό μᾶλλον ἢ ἥττον καί στήν Ἀνατολή δέν ὑπῆρχε πάντα σύμπλευση. Ἐπειδή ὅμως δέν ὑπῆρχε γλωσσικό χάσμα, τά ἔργα τῶν διαφωνούντων καί αἰρετικῶν ἢ αἰρετιζόντων ἢ μή ὀρθοδόξως φρονούντων θεολόγων μᾶς εἶναι γνωστά.

Ἀντιθέτως, λόγω τῆς λατινικῆς γλώσσας, τήν ὁποία δυστυχῶς δέν γνωρίζουμε σέ βάθος καί ἄνεση - πλὴν ἐλαχίστων περιπτώσεων- καί κυρίως σέ τέτοια ἔκταση γιά ἀκριβή ἐπιστημονική μελέτη, ὑπάρχει μιὰ «ἄγνωστη χώρα-terra incognita» πού ἀφορᾷ τή γνώση τῆς θεολογίας τῆς Δύσης ἀπό τίς πηγές.

Εἶναι παρήγορο, ὅτι στή χώρα μας αὐτή ἡ ὁμάδα τῶν νεώτερων θεολόγων πού πῶ πάνω ἀναφέραμε, ἔχοντας σπουδές κλασσικῆς φιλολογίας καί σπουδῶν σέ ἰταλικά κυρίως πανεπιστήμια στά ὁποῖα ἡ γνώση τῆς λατινικῆς εἶναι ἀπαραίτητη, κινουῦνται μέ ἄνεση ὅπως διαπιστώνουμε στά ἔργα τῶν πατέρων τῆς Δύσης. Μᾶς ἔχουν δώσει δέ, καί κάποια σημαντικά ἔργα πατέρων τῆς Δύσης καί μονογραφίες μέ κείμενα μεταφρασμένα σέ παράλληλες στήλες ἢ σελίδες, κάτι πού ἐπιτρέπει στόν ἀναγνώστη πού

δέν γνωρίζει τόσο καλά ἢ γνωρίζει ἐλάχιστα τή λατινική γλώσσα, νά προσεγγίσει κείμενα πού ἦταν μέχρι τώρα δυσπρόσιτα ἢ τά γνώριζε μέσω μεταφράσεων ἀπό ἄλλες εὐρωπαϊκές γλώσσες. Αὐτό ὅμως δέν ἦταν ἀσφαλές.

Ἡ δυνατότητα πού παρέχεται, γιά ἄμεση πρόσβαση στίς πηγές εἶναι σημαντικώτατη. Κατ' ἀρχήν αἴρονται παρερμηνεῖες ἢ στρεβλώσεις τῶν ὄσων μεταφέρονται ἀπό μετάφραση τῆς μετάφρασης, καί συντελεῖ στό νά ὑπερβαίνεται ἡ χρήση γνωμῶν ὡς «τσιτάτων», ἐν ἀγνεῖα τοῦ πλήρους κειμένου καί τῆς συνάφειάς του. Κυρίως δέ, ἀποκαθιστᾷ τό πραγματικό νόημα τοῦ λεχθέντος, τό ὁποῖο ὅπως διαπιστώνεται, δέν εἶναι κατά κανόνα αὐτό πού ἔχει ἐπικρατήσει νά πιστεύουμε. Ἐπιμένουμε λοιπόν, καί πιστεύουμε, ὅχι ἀδίκως, ὅτι μόνο ἡ χρήση μετάφρασης σέ ἄμεση παράθεση τοῦ πρωτοτύπου, εἶναι ὁ ἀσφαλῆς ὁδηγός γιά τή χρήση κειμένων, ἀπό γλώσσες πού δέν γνωρίζουμε ἐπαρκῶς

Γιά νά γίνουμε πῶ συγκεκριμένοι, βλέπουμε γιά πρώτη φορά νά ἐκδίδεται στά ἑλληνικά μέ τό λατινικό κείμενο ἡ «Πολιτεία τοῦ Θεοῦ» τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου. Προσεγγίζουμε γιά πρώτη φορά, ἀπολογητικό κείμενο ἐναντίον τῶν ἐθνικῶν, δηλ. ἐναντίον τῆς εἰδωλολατρίας, ὅπως εἶναι τοῦ Ἄρνοβίου (ἐκ Σίκκης) πού μᾶς βοηθᾷ νά ἀντιληφθοῦμε τήν κοινή γραμμή ἀνατολῆς καί δύσης κατά τῆς εἰδωλολατρίας, τῆς κοινῆς δηλαδή παράδοσης. Ὅμοίως ἔργα τῶν: ἱεροῦ Αὐγουστίνου, ἁγ. Κυπριανοῦ, ἔργα τοῦ Τερτυλιανοῦ κ.ἄ.

Βεβαίως κάποια ἐκ τῶν ἀνωτέρω, μᾶς εἶναι γνωστά ἀπό μεταφράσεις, ἐλεύθερες ἢ πιστές δέν τό γνωρίζουμε, γιατί ἀγνοοῦ-

σαμε τά πρωτότυπα, κάποια ἐκ τῶν ὁποίων ἦσαν δυσεύρετα. Ὅλα αὐτά ἀπαιτοῦν πολὺ κόπο καὶ μόχθο, καθὼς καὶ εἰδικές γνώσεις. Ὅπως δὲ, καὶ μεράκι ἀπὸ πλευρᾶς ἐκδοτῶν καὶ χρῆμα, καθὼς δὲν εἶναι ἀπὸ τὰ εὐπώλητα βιβλία. Ἐστω ὅμως καὶ μέσω τῆς δωρεάν διανομῆς πρὸς τοὺς φοιτητές, παρέχεται ἡ δυνατότητα μιᾶς ἀπόσβεσης τῆς δαπάνης, καὶ διὰ τῆς ὁδοῦ αὐτῆς καὶ οἱ ἐνδιαφερόμενοι ἔχουν τὴν δυνατότητα νὰ ἀνατρέξουν στὶς πηγές καὶ

νὰ προσεγγίσουν τὴ σοφία καὶ τὴ σκέψη τῶν πατέρων, διδασκάλων καὶ ἐκκλησιαστικῶν ἢ μὴ συγγραφέων τῆς Δύσης, πού διαμόρφωσαν ἕναν ὀλόκληρο πολιτισμὸ καὶ μιὰ θεολογία, πού ὅπως εἶπαμε ἄλλες περιόδους συνοδοιποροῦσε μὲ τὴν ἀνατατολή καὶ ἀπὸ κάποιο διάστημα καὶ μετὰ ἀπομακρύνθηκε.

Περιμένουμε, στό μέλλον, εὐρύτερες ἐργασίες καὶ κυρίως οἱ ἐν Ἀθήναις διδάσκοντες νὰ συνακολουθήσουν.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΟΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Ἐπειδὴ τὸν τελευταῖο καιρὸ, ἀπὸ εὐρισκομένους ἐγγὺς τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ θεωροῦντες ἑαυτοὺς μακρὰν αὐτῆς, λέγονται καὶ γράφονται πολλὰ σκωπικὰ καὶ κυρίως ἐκτὸς πραγματικότητας, καὶ ἀνιστόρητα σχετικά μὲ τὸν ὄρο καὶ τὴν ἔννοια «ἐλληνοχριστιανικός πολιτισμός» δημοσιεύουμε ἕνα σύντομο ἀπόσπασμα ἀπὸ τὴν ὁμιλία τοῦ ἀείμνηστου Παν. Μπρατσιώτη, καθ. τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Παν. Ἀθηνῶν, πρ. πρυτάνεως καὶ Ἀκαδημαϊκοῦ στοῦ Α΄ συνέδριο Ἐλληνοχριστιανικοῦ Πολιτισμοῦ, πού ἔλαβε χώρα στὴν Ἀθήνα τὸ 1956.

Τὸ κεῖμενο δημοσιεύεται γιὰ νὰ βοηθήσει ὅσους, ἐλλείψει ἀντιλόγου, ἔχουν τὴν ἐντύπωση ὅτι ὁ ὄρος «ἐλληνοχριστιανικός πολιτισμός» στερεῖται βάθους καὶ ἰδεολογικῆς θεμελίωσης.

Ἄλλωστε, πολὺ εὐστοχα καὶ οἱ ἀείμνηστοι π. Σεραφεῖμ Παπακώστας καὶ Ἰωάννης Κολιτσάρας ἐπέλεξαν ὡς τίτλο τοῦ περιοδικοῦ μας τὸ «ΕΛΛΗΝΟΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΑΓΩΓΗ» γιὰ νὰ δείξουν τὴν στενὴ σχέση - σύζευξη Ἑλληνισμοῦ καὶ Χριστιανισμοῦ.

«...Διὰ τῆς συνθέσεως ταύτης Ἑλληνισμοῦ καὶ Χριστιανισμοῦ, τῆς ὁποίας ὁ ἐπίσημος νυμφαγωγὸς ἐπὶ τοῦ πολιτικοῦ ἐδάφους ὑπῆρξεν ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος διὰ τῆς ἀνοικοδομήσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ διὰ τῆς ἀναδείξεως αὐτῆς εἰς πρωτεύουσαν τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους, ὁ μὲν Χριστιανισμὸς, ὡς προσφυῶς ἐλέχθη, ἀπέδιδε τὰ τροφεῖα τῆς Ἀνατολῆς εἰς τὸν Ἑλληνισμὸν, ὁ δὲ Ἑλληνισμὸς ἀνεζωογονεῖτο, ὡς διὰ μεταγγίσεως ἐκ τοῦ ζωοποιοῦ αἵματος τοῦ Χριστιανισμοῦ, καὶ ἀπέκτα ὁμοῦ μὲ τὸ Ἀνατολικὸν Ρωμαϊκὸν κράτος καὶ τὴν μοναδικὴν εὐκαιρίαν, ἵνα μετὰ τὴν ἐκστρατεῖαν τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου εὐρύνη καὶ ἐδραιώσῃ τὴν παγκόσμιον ἀποστολὴν του τό-

σον εἰς τὴν Ἀνατολήν, ὅσον καὶ εἰς τὴν Δύσιν.

Ἐπὶ δὲ τοῦ πνευματικοῦ πεδίου κλασσικοὶ μυσταγωγοὶ τῆς εὐλογημένης συζυγίας τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ τοῦ χριστιανικοῦ πνεύματος ὑπῆρξαν οἱ τρεῖς μεγάλοι ἱεράρχαι, Βασίλειος ὁ Μέγας, Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς καὶ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, ἔστω καὶ ἂν ὁ τελευταῖος ἐμφανίζεται ὑποτιμῶν τὴν ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν, ἐν συγκρίσει πρὸς τὸν Χριστιανισμὸν.

Τὴν τοιαύτην σύνθεσιν Ἑλληνισμοῦ καὶ Χριστιανισμοῦ, ἡ ὁποία ἦτο, ὡς εἶπομεν, ἱστορικῶς ἀναγκαία, διπυκλόλυτε τὰ μέγιστα ἢ ὑπάρχουσα μετὰ τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμὸν καὶ Χριστιανισμὸν πνευματικὴ συγγένεια, παρά τὰς μετὰ τούτων οὐσιώδεις διαφο-

ράς. Ἡ συγγένεια δὲ αὕτη ἐνέκειτο εἰς τὰ ἐξῆς τρία κύρια σημεῖα: α) Εἰς τὸν ἔντονον θρησκευτικὸν χαρακτῆρα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ τοῦ πολιτισμοῦ του, β) εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἀναγνώρισιν τῆς ἀξίας τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἐν γένει εἰς τὸν ὑψηλὸν του ἀνθρωπισμὸν καὶ γ) εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀναγνώρισιν τῆς ὑπεροχῆς τοῦ πνεύματος ὑπὲρ τὴν ὕλην (θά ἤρκει ἴσως ἐνδεικτικῶς νὰ ὑπενθυμίσω τούς στεφανίτας ἀγῶνας τῶν Ἑλλήνων καὶ τὸν ἐπιτάφιον τοῦ Περικλέους).

Τῆς παλιντόνου δὲ ἀρμονίας ταύτης Ἑλληνισμοῦ καὶ Χριστιανισμοῦ καρπὸς εὐκλεῆς ὑπῆρξεν ὁ τρίτος κατὰ σειρὰν ἑλληνικὸς πολιτισμὸς (ἂν θεωρήσωμεν ὡς δευτέρον τὸν ἑλληνιστικὸν πολιτισμὸν), ὁ τρίτος, λέγω, ἑλληνικὸς πολιτισμὸς δηλ. ὁ Ἑλληνοχριστιανικὸς πολιτισμὸς τοῦ Βυζαντίου, ὅστις διαμορφωθεὶς εἰς τοὺς κόλπους τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας καὶ διὰ τῶν εὐλογιῶν τῆς Ἐκκλησίας καὶ διὰ προσπαθειῶν τῶν τέκνων αὐτῆς καὶ δημιουργήσας μοναδικὰς ἀξίας θρησκευτικὰς καὶ ἠθικὰς καὶ ἐπιστημονικὰς καὶ καλλιτεχνικὰς καὶ τεχνικὰς καὶ ἐξαπλωθεὶς καὶ καλλιεργηθεὶς διὰ τῶν ἱεραποστολῶν τῆς Βυζαντινῆς Ἐκκλησίας κατῆλθεν εἰς τὴν Ἀνατολήν καὶ Δύσιν καὶ ἀπέτελεσε τὴν βάσιν καὶ αὐτοῦ τοῦ Μεσαιωνικοῦ πολιτισμοῦ τῆς Δύσεως, ἐμμέσως δὲ καὶ κατὰ μέγα μέρος ἀπέτελεσε τὴν βάσιν καὶ τοῦ νεωτέρου εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ. Ὑπογραμμίζομεν τὰς τελευταίας λέξεις ὑπενθυμίζοντες ὀρθὴν καὶ ἀδιάψευστον παρατήρησιν γενομένην ὑπὸ ξένων ἱστορικῶν, καθ' ἣν τὸ Βυζάντιον εἶναι ἡ πρώτη Εὐρώπη, διὰ τῆς βοήθειάς τῆς ὁποίας καὶ ἐπὶ τῶν χριστιανικῶν πολιτιστικῶν βάσεων τῆς ὁποίας ἀνυποχώρητος καὶ διεμορφώθη ἡ δευτέρα, ἡ μεγάλη Εὐρώπη, ὡς πολιτιστικὴ ἔννοια.

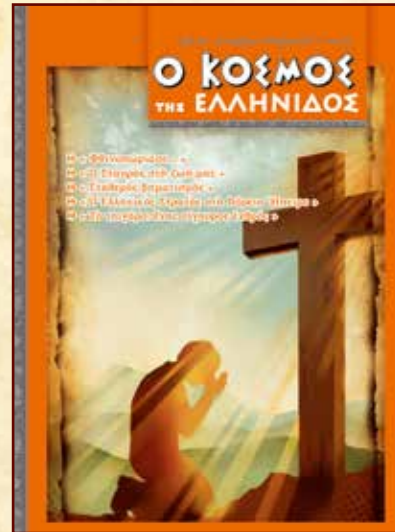
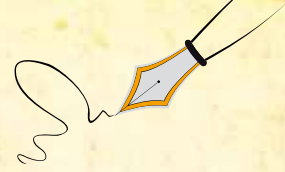
Ἐντεῦθεν καθίσταται πρόδηλον, ὅτι ἡ σημασία καὶ ἡ ἐπίδρασις τοῦ Ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ, ὡς διεμορφώθη οὗτος ἐν Βυζαντίῳ, ὑπερβαίνει τὰ ὅρια τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε νὰ προσλαμβάνῃ οὗτος ὑπερεθνῆ καὶ δὴ παγκόσμιον χαρακτῆρα, τὸν ὁποῖον καὶ διατηρεῖ μέχρι σήμερον. Διότι ἔκτο-

τε καὶ μέχρι σήμερον δὲν εἶναι μόνον ὁ ἑλληνικὸς κόσμος, ὅστις διατελεῖ ὑπὸ τὴν ζωηρὰν ἐπίδρασιν τοῦ ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ τοῦ Βυζαντίου, ἀλλὰ καὶ ὅλος ὁ ὀρθόδοξος κόσμος, ἄρα δὲ καὶ οἱ ἀραβόφωνοι χριστιανοὶ τῆς ἐγγύς Ἀνατολῆς καὶ ὁ σλαυόφωνος καὶ ρουμανόφωνος κόσμος τοῦ Παραπετάσματος*, πού ἀναγκάζεται κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη νὰ συνθηκολογήσῃ μετὰ τοῦ Ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ, τὸν ὁποῖον ἐκπροσωπεῖ εἰς τὰς χώρας του ἡ γεραρὰ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία, ἐπίσης δὲ καὶ ὁ ὑπόλοιπος χριστιανικὸς κόσμος τῆς Ἀνατολῆς, ὁ ἀρμενικὸς καὶ ὁ κοπτικὸς καὶ ὁ αἰθιοπικὸς καὶ ὁ ἰνδικὸς ἀκόμη κόσμος τοῦ Μαλαβάρ. Ἀκόμη δὲ καὶ ὁ σύγχρονος δυτικὸς κόσμος διετέλεσε καὶ διατελεῖ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ τοῦ Βυζαντίου, ὡς ὁμολογοῦν καὶ ἑτερόδοξοι ἐπιστήμονες καὶ δὴ καὶ ρωμαιοκαθολικοὶ τῆς περιωπῆς ἄλλων τε καὶ τοῦ ἐπιφανοῦς Γάλλου κληρικοῦ καὶ πατρολόγου Jean Danielou διακηρύξαντος πρὸ πέντε ἐτῶν μετὰ παρρησίας nous sommes spirituellement des Hellenes, ἥτις ὁμολογία ὑπενθυμίζει τοὺς λόγους τοῦ Ἰσοκράτους «Ἑλληνές εἰσι πάντες οἱ τῆς ἡμετέρας τυχόντες παιδεύσεως».

Ἐκεῖνος ὁμως, ὅστις ὄχι μόνον ἐπρωτοστάτησε καὶ πρωτηγωνίστησεν εἰς τὴν δημιουργίαν τοῦ Ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ τοῦ Βυζαντίου καὶ ἀπετύπωνεν ἐπ' αὐτοῦ τὴν σφραγίδα τοῦ πνεύματός του, ἀλλὰ καὶ διετέλεσε καὶ παρέμεινε μετὰ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ὁ κατ' ἐξοχὴν πιστὸς αὐτοῦ οἰκονόμος, συγχρόνως δὲ εἶναι καὶ ὁ βαρυνόμενος μὲ τὰς περισσοτέρας ἔναντι τοῦ πολιτισμοῦ τούτου ὑποχρεώσεις, εἶναι κατὰ τὴν κοινὴν ὁμολογίαν ὁ ἑλληνικὸς λαός. Ὁ λαός οὗτος καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας, παρά τὴν ἀπερίγραπτον ἀντιξοότητα τῶν περιστάσεων, παρέμεινε ὁ πιστότερος θεματοφύλαξ τοῦ πολιτισμοῦ τούτου, δεχόμενος συγχρόνως καὶ τὴν εὐεργετικὴν του θαλαπωρῆν...»

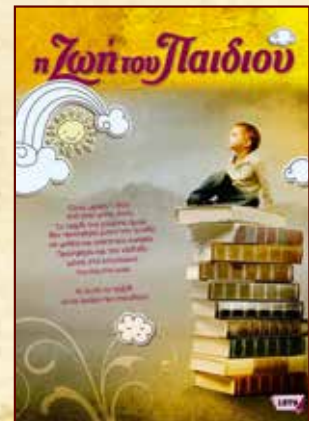
* (Σ.Σ. ὑπενθυμίζομε ἐπὶ αὐτὰ ἐλέγοντο τὴν δεκαετία τοῦ '60)

Άξίζει νά διαβάσετε

Τό μηνιαίο Ὁρθόδοξο Χριστιανικό Περιοδικό με τήν ἱστορία τῶν 100 χρόνων του κοντά στόν ἑλληνικό λαό.

Περιοδικό με ἱστορία μεγαλύτερη τῶν 50 ἐτῶν, πού ἀπευδύνηται στή γυναίκα, στήν πνευματική καί κοινωνική της παρουσία.

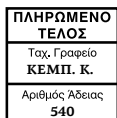

Τό περιοδικό γιά τήν Ἐπιστήμη, τὰ Γράμματα καί τήν Τέχνη, με τὸ ἔνδοξο παρελθὸν καί τὸ δυναμικὸ “παρῶν” στὶς μάχες του κατὰ τοῦ ὕλισμοῦ καί τῆς ἀπιστίας.

Νεανικὸ περιοδικὸ τῆς “Χριστιανικῆς Φοιτητικῆς Ἐνώσεως” – με τὸν ἐνθουσιασμό τῆς νεότητος καί τῆ σφραγίδα τῆς πίστεως καί τῆς παιδείας.

Τό μηνιαῖο παιδικὸ περιοδικὸ πού κυκλοφορεῖ ἀπὸ τὸ 1946 – ἓνας πολύτιμος πνευματικὸς φίλος γιά τὰ Ἑλληνοπούλα.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Χριστιανικής Ένώσεως
Έκπαιδευτικών Λειτουργών

- **Σπυρ. Καλλιάφα:**
ΤΟ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΓΕΝΕΤΗΣΙΟΥ ΟΡΜΗΣ _____ 3,00 €
ΕΘΝΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΙΣ, ΦΥΣΙΚΟΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΑΙ & ΠΑΙΔΕΙΑ _____ 3,00 €
ΤΑ ΠΕΝΤΕ ΠΡΩΤΑ ΠΑΙΔΙΚΑ ΕΤΗ έκδοσις Γ΄ _____ 5,00 €
- **Γ. Θ. Κολιτσάρα:**
ΠΑΡΟΙΜΙΑΙ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΛΑΟΥ τόμοι Β΄ & Γ΄ έκαστος _____ 6,00 €
Η ΑΠΑ ΓΡΑΦΗ ΔΙΑ ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΤΗΝ ΜΟΡΦΩΣΙΝ ΤΟΥ _____ 3,00 €
Ο ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΣ ΗΓΕΤΗΣ _____ 10,00 €
- **Β. Χαραλαμποπούλου:**
Η ΣΧΟΛΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ _____ 3,00 €
Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΥΠΟΔΟΥΛΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ _____ 3,00 €
ΤΟ ΠΑΙΔΙΚΟ ΚΑΙ ΕΦΗΒΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟ _____ 3,00 €
- **Μ. Debesse:**
ΣΤΑΘΜΟΙ ΑΓΩΓΗΣ _____ 5,00 €
- **G. Allport:**
ΤΟ ΑΤΟΜΟΝ ΚΑΙ Η ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΤΟΥ _____ 6,00 €
- **Γωάν. Αντωνίου:**
ΠΩΣ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΖΟΜΕΝ ΤΑΣ ΑΣΘΕΝΕΙΑΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΜΑΣ ΑΠΟ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΑΠΟΦΕΩΣ _____ 3,00 €
- **ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΣΥΝΕΔΡΙΩΝ ΤΗΣ Χ.Ε.Ε.Λ.:**
ΤΑ ΕΛΛΗΝΟΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑ ΙΔΑΝΙΚΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΑΙΔΕΙΑΝ ΜΑΣ _____ 6,00 €
Η ΜΟΡΦΩΣΙΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΟΣ _____ 6,00 €
Η ΨΥΧΑΓΩΓΙΑ ΩΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑ _____ 6,00 €
Ο ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΠΟΧΗΝ ΤΟΥ _____ 6,00 €
Η ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΣ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ _____ 6,00 €
ΟΔΗΓΗΤΙΚΗ, ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΗ _____ 6,00 €
ΤΑ ΟΠΤΙΚΟΑΚΟΥΣΤΙΚΑ ΜΕΣΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ _____ 6,00 €
ΑΝΘΡΩΠΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ _____ 6,00 €
ΠΑΡΑΔΟΣΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΔΟΣ _____ 6,00 €
ΤΟ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟΝ ΠΝΕΥΜΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΝ _____ 6,00 €
ΘΕΜΕΛΙΩΔΕΙΣ ΑΞΙΕΣ ΣΤΗΝ ΠΑΙΔΕΙΑ _____ 6,00 €
Η ΕΘΝΙΚΗ ΜΑΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ _____ 6,00 €
ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ _____ 6,00 €
ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΠΑΙΔΕΙΑ _____ 6,00 €
ΠΑΙΔΕΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ _____ 6,00 €
Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ ΤΟΥ ΜΕΛΛΟΝΤΟΣ _____ 6,00 €
Η ΚΡΙΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ _____ 6,00 €
ΠΡΟΣΩΠΟ ΚΑΙ ΠΑΙΔΕΙΑ _____ 6,00 €
ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΠΑΙΔΕΙΑ _____ 6,00 €
ΑΝΑΤΟΜΙΑ ΤΩΝ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΑΠΟΤΥΧΙΩΝ _____ 6,00 €
ΝΕΕΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ ΚΑΙ ΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΝΕΟΛΑΙΑΣ _____ 10,00 €
ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ _____ 10,00 €

